

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Συγκριτική ανάλυση του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα και την
Κύπρο, μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κωνσταντίνος Γ. Σταμάτης

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Σαράντης – Ευάγγελος Λώλος, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Θεοδόσιος Παλάσκας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γρηγόριος Σιουρούνης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κωνσταντίνος Γ. Σταμάτης, 2022.

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στην οικογένειά μου.

Συντομογραφίες

- BoC: Bank of Cyprus (Τράπεζα Κύπρου)
BSTDB: Black Sea Trade and Development Bank
CPB: Cyprus Popular Bank (Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου)
EBA: European Banking Authority
EFSF: European Financial Stability Facility
ELA: Emergency Liquidity Assistance
ESM: European Stability Mechanism
IMF: International Monetary Fund
LDR: Loan to Deposit Ratio
ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΤΕ: Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος
ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΕΔΔ: Ελληνική Δανειακή Διευκόλυνση
ΕΔΚΤ: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΤ: Ελληνική Ένωση Τραπεζών
ΕΚΤ: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΜΣ: Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας
ΕΤΕ: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος
ΕΤΧΣ: Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας
ΚΤΚ: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου
ΟΕΔ: Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου
ΤΤ: Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο
ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδος
ΧΑΑ: Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον ομότιμο Καθηγητή Οικονομικών του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Σαράντη – Ευάγγελο Λώλο για την ευκαιρία την οποία μου έδωσε να εκπονήσω την παρούσα Διπλωματική Εργασία υπό την επίβλεψή του. Η διδασκαλία του μαθήματος του στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) καθώς και οι συζητήσεις, οι κατευθύνσεις και οι συμβουλές οι οποίες μου έδωσε, επέδρασαν καταλυτικά στη διαμόρφωση μιας ευρύτερης και πληρέστερης εικόνας για την Οικονομική Επιστήμη και ιδιαίτερα για τα Μακροοικονομικά μεγέθη της.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους υπόλοιπους Καθηγητές και τις Καθηγήτριες μου στο ΠΜΣ. Η παρακολούθηση των μαθημάτων τα οποία δίδαξαν, κάλυψαν το γνωστικό κενό το οποίο είχα στις Επιστήμες της Οικονομίας και της Διοίκησης, δίδοντας μου τα απαραίτητα εφόδια για την πρακτική εφαρμογή των γνώσεων τις οποίες έλαβα στον Επαγγελματικό μου Τομέα.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγό μου για την αμέριστη συμπαράστασή της . Η υπομονή, επιμονή και στήριξή της, μου έδωσαν την απαραίτητη δύναμη να συνεχίσω και να ολοκληρώσω επιτυχώς τις Σπουδές μου.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	6
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	8
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	10
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ – ΕΙΚΟΝΕΣ – ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	11
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	12
ABSTRACT	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14
ΠΛΑΙΣΙΟ	14
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ.....	14
ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	14
ΣΚΟΠΟΣ, ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ	15
ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ	15
ΔΙΑΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	17
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2009.....	17
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	17
ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	24
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	28
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.....	31
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2011.....	33
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	33
ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	37
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	38
ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	41
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟ 2019	41
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	41
ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	49
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	50
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.....	52
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟ 2019	53
ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	53
ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	56
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	57
ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ.....	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	60
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	60
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	60
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	61
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ.....	62
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	63
ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	64
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	64
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	65
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ.....	66
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	68
ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ.....	68
ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	69

Πίνακες

- Πίνακας 1. [Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών](#)
- Πίνακας 2. [Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού](#)
- Πίνακας 3. [Δαπάνες προσωπικού \(ποσά σε € εκατ.\)](#)
- Πίνακας 4. [Κόστος μισθοδοσίας \(ποσά σε € εκατ.\)](#)
- Πίνακας 5. [Δίκτυο καταστημάτων ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 6. [Απασχολούμενο προσωπικό ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 7. [Σύνολο ενεργητικού σε € εκατ. \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 8. [Χορηγήσεις σε € εκατ. \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 9. [Καταθέσεις σε € εκατ. \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 10. [Κέρδη προ φόρων \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 11. [Μερίδιο αγοράς \(%\)¹⁰⁰ \(31.12.2009\)](#)
- Πίνακας 12. [Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων \(εκατ. ευρώ\)](#)
- Πίνακας 13. [Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ \(σε εκατ. €\)](#)
- Πίνακας 14. [Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ](#)
- Πίνακας 15. [Φόροι που καταβάλλουν οι τραπεζικοί όμιλοι \(ποσά σε € εκατ.\)](#)
- Πίνακας 16. [Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών](#)
- Πίνακας 17. [Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού](#)
- Πίνακας 18. [Δίκτυο καταστημάτων κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα \(31.12.2011\)](#)
- Πίνακας 19. [Αποτελέσματα χρήσεως κυπριακών εμπορικών τραπεζών](#)
- Πίνακας 20. [Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ \(σε εκατ. €\)](#)

- Πίνακας 21. [Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ](#)
- Πίνακας 22. [Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών](#)
- Πίνακας 23. [Αποτελέσματα stress tests ελληνικών τραπεζών \(Tier 1 ratio\)](#)
- Πίνακας 24. [Στοιχεία προγραμμάτων στήριξης ελληνικής οικονομίας](#)
- Πίνακας 25. [Συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους \(εκατ. €\)](#)
- Πίνακας 26. [Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού](#)
- Πίνακας 27. [Λειτουργικά έξοδα των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών κατά το 2019 \(ποσά σε € εκατ.\)](#)
- Πίνακας 28. [Συμμετοχή του ΓΧΣ στη μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών](#)
- Πίνακας 29. [Βασικά μεγέθη ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό \(Δεκέμβριος 2018\)](#)
- Πίνακας 30. [Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών τραπεζών \(εκατ. ευρώ\)](#)
- Πίνακας 31. [Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ \(σε εκατ. €\)](#)
- Πίνακας 32. [Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών](#)
- Πίνακας 33. [Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού](#)
- Πίνακας 34. [Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ \(σε εκατ. €\)](#)
- Πίνακας 35. [Λόγος συνολικών πιστώσεων προς το ΑΕΠ \(σε € δις.\)](#)
- Πίνακας 36. [Δεδομένα Διαγράμματος 4 \(σε € δις.\)](#)
- Πίνακας 37. [Δεδομένα Διαγράμματος 7 \(σε € δις.\)](#)

Διαγράμματα

- Διάγραμμα 1. [Πορεία Δανείων και Καταθέσεων Κυπριακού Τραπεζικού Συστήματος](#)
- Διάγραμμα 2. [Διαγραμματική απεικόνιση ποσοτικών παραγόντων ελληνικού τραπεζικού συστήματος.](#)
- Διάγραμμα 3. [Διαγραμματική απεικόνιση πορείας ενεργητικού ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό.](#)
- Διάγραμμα 4. [Διαγραμματική απεικόνιση ελληνικού ΑΕΠ και καταθέσεων - δανείων ελληνικών τραπεζών.](#)
[Διαγραμματική απεικόνιση πορείας δείκτη LDR και συμμετοχής τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ](#)
- Διάγραμμα 5. [Διαγραμματική απεικόνιση ποσοτικών παραγόντων κυπριακού τραπεζικού συστήματος.](#)
- Διάγραμμα 6. [Διαγραμματική απεικόνιση κυπριακού ΑΕΠ και καταθέσεων - δανείων κυπριακών τραπεζών.](#)
[Διαγραμματική απεικόνιση πορείας δείκτη LDR και συμμετοχής τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του κυπριακού ΑΕΠ](#)
- Διάγραμμα 7. [Διαγραμματική απεικόνιση ποσοτικών παραγόντων κυπριακού τραπεζικού συστήματος.](#)
- Διάγραμμα 8. [Διαγραμματική απεικόνιση πορείας ενεργητικού κυπριακών τραπεζών στο εξωτερικό.](#)

Γραφήματα – Εικόνες – Φωτογραφίες

- Γράφημα 1. [Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα το 2009](#)
- Γράφημα 2. [Μέση μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών](#)
- Γράφημα 3. [Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους](#)
- Γράφημα 4. [Πιστωτικά Ιδρύματα στην Κύπρο το 2011](#)
- Γράφημα 5. [Κεφαλαιακή επάρκεια κυπριακών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους](#)
- Γράφημα 6. [Σχηματική απεικόνιση κυριότερων συγχωνεύσεων ελληνικού τραπεζικού συστήματος](#)
- Γράφημα 7. [Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα το 2019](#)
- Γράφημα 8. [Πορεία του δείκτη LDR των ελληνικών τραπεζών](#)
- Γράφημα 9. [Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών συστημικών τραπεζών](#)
- Γράφημα 10. [Πιστωτικά Ιδρύματα στην Κύπρο το 2019](#)

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας αποτελεί η μελέτη και συγκριτική ανάλυση του ελληνικού και κυπριακού χρηματοπιστωτικού συστήματος μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση. Σκοπός της είναι, μέσα από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων τα οποία χαρακτηρίζουν ένα τραπεζικό σύστημα, να παρουσιαστεί η εικόνα του ελληνικού και του αντίστοιχου κυπριακού πριν την έναρξη της αλλά και με το πέρας αυτής.

Αρχικά στο Κεφάλαιο 1, παρουσιάζεται η εικόνα των δύο τραπεζικών συστημάτων πριν την κρίση. Ως έτος αναφοράς για την Ελλάδα επιλέγεται το 2009, ενώ αντίστοιχα για την Κύπρο το 2011. Παρουσιάζονται εκτενώς τα γενικά χαρακτηριστικά κάθε χρηματοπιστωτικού συστήματος, με αναφορά στα μακροοικονομικά μεγέθη των δύο οικονομιών. Στη συνέχεια, αναλύεται η διεθνής δραστηριότητα των τραπεζών και οι αντίστοιχοι οικονομικοί δείκτες, ενώ το Κεφάλαιο κλείνει με την ανάλυση της συμβολής των τραπεζικών συστημάτων στην οικονομική δραστηριότητα κάθε χώρας.

Στο Κεφάλαιο 2, παρουσιάζεται η αντίστοιχη εικόνα μετά την χρηματοπιστωτική κρίση. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην ανάλυση των αιτιών οι οποίες προκάλεσαν τις αλλαγές. Αποδεικνύεται ότι στην Ελλάδα, τα προβλήματα στο τραπεζικό σύστημα προήλθαν από την κρίση χρέους της χώρας, η οποία επηρέασε σε μεγάλο βαθμό και το κυπριακό τραπεζικό σύστημα. Αντίθετα, η κρίση στην Κύπρο δεν προήλθε από το δημόσιο χρέος αλλά από τα προβλήματα των κυπριακών τραπεζών.

Στο Κεφάλαιο 3, αναλύονται συγκριτικά τα σημαντικότερα επιμέρους στατιστικά στοιχεία των προηγούμενων Κεφαλαίων, τα οποία ενισχύουν τα συμπεράσματα του Κεφαλαίου 2.

Κλείνοντας, η Διπλωματική Εργασία ολοκληρώνεται με το Κεφάλαιο 4, στο οποίο συνοψίζονται τα συμπεράσματα και ορίζονται οι στόχοι για περαιτέρω έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα, Κυπριακό Τραπεζικό Σύστημα, Χρηματοπιστωτική Κρίση.

Abstract

The Thesis' subject is the study and comparative analysis of the Greek and Cypriot financial system after the financial crisis. Its purpose is, through the citation of the statistical data that characterize a banking system, to present the image of the Greek and the Cypriot banking system and the changes that occurred to both of them.

Initially in Chapter 1, the picture of the two banking systems before the crisis is presented. The reference year for Greece is 2009, while for Cyprus it is 2011. The general characteristics of each financial system are presented in detail, with reference to the macroeconomic variables of the two economies, while the Chapter closes with the analysis of the contribution of the banking systems to the economic activity of each country.

Chapter 2 presents the corresponding picture after the financial crisis. Special emphasis is given to the analysis of the causes that caused the changes. It turns out that in Greece, the problems in the banking system came from the country's debt crisis, which greatly affected the Cypriot banking system. On the contrary, the crisis in Cyprus did not come from the public debt but from the problems of the Cypriot banks.

Chapter 3 comparatively analyzes the most important sub-statistics of the previous Chapters, which reinforce the conclusions of Chapter 2.

In closing, the Thesis concludes with Chapter 4, which summarizes the conclusions and sets out the objectives for further research.

Keywords: Greek Banking System, Cypriot Banking System, Financial Crisis.

Εισαγωγή

Πλαίσιο

Κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, η Ελλάδα και η Κύπρος αντιμετώπισαν σημαντικά προβλήματα δημοσιονομικής φύσεως. Με διαφορετική αφετηρία και λόγω διαφορετικών αιτιών, οι δύο χώρες αναγκάστηκαν να λάβουν έκτακτα και αυστηρά μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής, τα οποία επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τον τραπεζικό τους τομέα, αλλάζοντας ριζικά τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του.

Αντικείμενο της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας είναι η συστηματική μελέτη και σύγκριση των δύο τραπεζικών συστημάτων πριν, αλλά και μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση. Η έρευνα αυτή κρίθηκε σκόπιμη λόγω των θεμελιωδών αλλαγών οι οποίες επήλθαν στα τραπεζικά συστήματα των δύο ελληνικών κρατών, ως αποτέλεσμα της σε μεγάλο βαθμό εξάρτησης των οικονομιών των δύο χωρών και κυρίως της έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στα ελληνικά ομόλογα.

Ανάδειξη προβλήματος

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε καταλυτικά τα τραπεζικά συστήματα της Ελλάδος και της Κύπρου. Οι δομικές αλλαγές οι οποίες επήλθαν οδήγησαν στη συρρίκνωση των δύο τραπεζικών συστημάτων, αλλάζοντας πλήρως τόσο τον προσανατολισμό, όσο και το ρόλο τους στην ελληνική και κυπριακή οικονομία αντίστοιχα. Ο τρόπος παρουσίασης των αλλαγών αναδεικνύει τα προβλήματα και τις στρεβλώσεις οι οποίες υπήρχαν και, με καταλύτη την κρίση, επέφεραν τις τόσο μεγάλες και σημαντικές αλλαγές.

Ανάδειξη χρησιμότητας εργασίας

Τα δύο τραπεζικά συστήματα και κατ' επέκτασιν οι δύο οικονομίες, είχαν μεγάλο βαθμό εξάρτησης, με συνέπεια να παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η συγκεντρωτική παράθεση των στοιχείων και η μελέτη αυτών με σκοπό την εξαγωγή των απαραίτητων συμπερασμάτων. Αποτελεί μάλιστα μία προσπάθεια η οποία

εκτιμάται ότι δύναται να προσφέρει στην πιο διεξοδική μελέτη του θέματος, καθώς η πολυπλοκότητα ενός τραπεζικού συστήματος και το πλήθος των υπό εξέταση παραγόντων οι οποίοι το επηρεάζουν, προσφέρουν ένα ευρύ πεδίο επιστημονικής μελέτης.

Σκοπός, ερωτήματα και στόχοι

Όπως αναφέρθηκε, η πολυπλοκότητα και ο πολυπαραγοντικός χαρακτήρας ενός τραπεζικού συστήματος προσφέρει τη δυνατότητα μελέτης και εστίασης σε πολλές παραμέτρους. Στα πλαίσια της παρούσας, η μελέτη εστιάζει:

- Στη συνοπτική παράθεση των κυριότερων αιτιών οι οποίες προκάλεσαν τις αλλαγές στα δύο τραπεζικά συστήματα.
- Στους βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες των δύο οικονομιών πριν και μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, με σκοπό την οριοθέτηση του πλαισίου αναφοράς των αλλαγών στα δύο τραπεζικά συστήματα.
- Στα Πιστωτικά Ιδρύματα τα οποία λειτουργούσαν πριν και μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση σε κάθε χώρα, καθώς και σε επιμέρους στατιστικά στοιχεία αυτών.
- Στους βασικούς οικονομικούς δείκτες κάθε τραπεζικού συστήματος και στις αλλαγές οι οποίοι επήλθαν σε αυτούς.
- Τη διεθνή δραστηριότητα των δύο τραπεζικών συστημάτων και πώς αυτή επηρεάστηκε από τις αλλαγές.

Οριοθέτηση

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η κρίση χρέους στην Ελλάδα και η τραπεζική κρίση στην Κύπρο δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης της παρούσας, παρά μόνον ως προς το σκέλος της καταλυτικής τους επίδρασης στις αλλαγές στα δύο τραπεζικά συστήματα. Η παρούσα εστιάζει μόνο στους προς εξέταση παράγοντες και δεν επεκτείνεται σε άλλες αιτίες των αλλαγών, καθώς αυτό εκφεύγει των σκοπών της. Να τονιστεί ότι η μελέτη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αρχίζει από το 2009, το τελευταίο έτος κατά το οποίο λειτουργούσε δίχως να επέλθουν σε αυτό οι αλλαγές λόγω της κρίσης χρέους στην Ελλάδα. Αντίστοιχα, για την Κύπρο η έρευνα αρχίζει από το 2011. Για τα δύο τραπεζικά συστήματα, η έρευνα ολοκληρώνεται το 2019, την

τελευταία χρονιά πριν την πανδημία του COVID-19 και των αλλαγών που επέφερε στην παγκόσμια οικονομία.

Διάρθρωση της διπλωματικής

Στο Κεφάλαιο 1, παρατίθεται η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε για την προσέγγιση του θέματος της παρούσας. Τα στατιστικά στοιχεία παρουσιάζουν την εικόνα του ελληνικού και κυπριακού τραπεζικού συστήματος πριν την κρίση, ενώ αναλύονται συνοπτικά οι κυριότερες αιτίες οι οποίες προκάλεσαν τις αλλαγές.

Στο Κεφάλαιο 2, παρουσιάζεται η εικόνα των δύο τραπεζικών συστημάτων μετά το τέλος της χρηματοπιστωτική κρίσης. Η ανάλυση ακολουθεί τη μεθοδολογία του Κεφαλαίου 1, με σύνδεση των δύο Κεφαλαίων την παράθεση των αιτιών των αλλαγών.

Τέλος, στο Κεφάλαιο 3 παρατίθενται τα αποτελέσματα της σύγκρισης των κυριότερων αλλαγών, ως αποτέλεσμα επεξεργασίας των πρωτογενών στοιχείων της έρευνας, με σκοπό την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Η παρούσα Διπλωματική Εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα τα οποία προέκυψαν από τη μελέτη, ενώ ολοκληρώνεται με την παράθεση των βιβλιογραφικών αναφορών.

Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μέχρι το 2009

Γενικά χαρακτηριστικά.

Το έτος 2009 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το τελευταίο κατά το οποίο η λειτουργική δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος δεν επηρεάστηκε από τις συνέπειες της χρηματοοικονομικής κρίσης. Η χρονιά αυτή αποτελεί καμπή για την Ελλάδα γενικότερα, καθώς οι συνέπειες της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με τις τότε υπάρχουσες στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας, προκάλεσαν ισχυρές αναταράξεις και επέφεραν ιστορικές αλλαγές.

Το ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο είναι ποιες ήταν οι στρεβλώσεις αυτές της ελληνικής οικονομίας. Ο Χαρδούβελης (2016) τις προσδιορίζει, με κυριότερες το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, την υπερβολική αύξηση των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές και τα αυξανόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα. Τα συμπεράσματα αυτά ενισχύει η έρευνα της Επιτροπής Πισσαρίδη (2020), η οποία ασχολείται με τη συστηματική καταγραφή των σημαντικότερων από αυτές, οι οποίες μάλιστα εξακολουθούν να αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη της χώρας. Ενδεικτικά, οι κυριότερες στρεβλώσεις οι οποίες παρουσιάζονται από την Επιτροπή Πισσαρίδη και άπτονται του εξεταζόμενου θέματος, έχουν ως κάτωθι:

- Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα ως προς τις αντίστοιχες διεθνείς.
- Το αρνητικό δημοσιονομικό ισοζύγιο.
- Το αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Οι απόψεις της Επιτροπής Πισσαρίδη και του Χαρδούβελη ενισχύονται από τον Μουρμούρα (2015), ο οποίος υποστηρίζει ότι το πρωτογενές έλλειμμα της χώρας προκάλεσε την κρίση χρέους και οδήγησε στην αντίστοιχη τραπεζική.

Από τη βιβλιογραφική μελέτη, παρατηρείται ότι το αρνητικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αποτελεί ιδιαίτερο φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζει την πορεία της ελληνικής οικονομίας από το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Ο Τσαβέας (2002) καταγράφει ότι τουλάχιστον από το 1953, το ισοζύγιο τρεχουσών

συναλλαγών παρουσιάζει σε μόνιμη βάση ελλείμματα. Το γεγονός αυτό τονίζεται και από τους Οικονόμου, Σαμπεθεί και Συμιγιάννη (2010), σε έκθεση της ΤτΕ για το θέμα.

Όσον αφορά το αρνητικό δημοσιονομικό ισοζύγιο, ένα ιδιαίτερα αρνητικό χαρακτηριστικό του είναι ότι και με μικρό ή μηδενικό έλλειμμα, υπάρχει κίνδυνος αύξησης του χρέους. Ο Μαλλιαρόπουλος (2010), το έχει περιγράψει ως το φαινόμενο της χιονοστιβάδας, όπου « ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ μπορεί να αυξάνεται ακόμα και όταν το 5 πρωτογενές έλλειμμα (δημοσιονομικό έλλειμμα μείον τόκοι) είναι μηδενικό, δηλαδή δεν υπάρχει νέος δανεισμός του δημοσίου». Το παραπάνω συμβαίνει όταν το μεσοσταθμικό επιτόκιο δανεισμού είναι μεγαλύτερο από το ρυθμό μεταβολής του ονομαστικού ΑΕΠ.

Η μείωση του ΑΕΠ της χώρας και το έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών (έλλειμμα 15,4% του ΑΕΠ το 2009), προκάλεσε την αύξηση του δημοσίου χρέους (126.8% του ΑΕΠ το 2009). Ο συνδυασμός αυτός των δύο παραγόντων οδήγησε τελικά την Ελλάδα να αιτηθεί την παροχή οικονομικής βοήθειας από την ΕΕ και το ΔΝΤ, καθώς η εξυπηρέτηση του χρέους και των ελλειμμάτων από τις αγορές ήταν απαγορευτική.

Τα σημάδια λοιπόν της επικείμενης κρίσης στην ελληνική οικονομία είχαν ήδη διαφανεί¹. Ο Χαρδούβελης (2007), έθετε το ερώτημα της σωστής περαιτέρω αναπτυξιακής στρατηγικής της ελληνικής οικονομίας, μετά από 12 περίπου χρόνια υψηλής ανάπτυξης, ενώ στην ετήσια έκθεση του, ο Διοικητής της Τραπεζής της Ελλάδος (2009), αναφερόταν στις εντεινόμενες μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και στη διόγκωση των διαρθρωτικών προβλημάτων. Η σταδιακή αντιστροφή της αναπτυξιακής πορείας της χώρας και η δυσμενής πορεία γενικότερα των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, φαίνεται στον Πίνακα 1².

¹ Την ίδια άποψη εκφράζει ο Μητράκος (2016), υποστηρίζοντας ότι τα σημάδια ήταν φανερά, καθώς οι κεντρικές τράπεζες (συμπεριλαμβανομένης της ΤτΕ), προειδοποιούσαν ήδη για τους επαπειλούμενους κινδύνους.

² Περαιτέρω ανάλυση των στρεβλώσεων της ελληνικής οικονομίας και των λόγων που οδήγησαν στην κρίση, εκφεύγει των σκοπών της παρούσας.

Πίνακας 1. Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών

	2006	2007	2008	2009	2010
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, (ετήσια % μεταβολή)	5,65	3,27	-0,34	-4,3	-5,48
Πρωτογενές Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+)	-3,6	-5,1	-7,7	-15,4	-10,7
Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)					
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	97,8	95,7	99,2	126,8	148,3
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (%)	-11,3	-14,4	-14,6	-12,5	-12,8
Πληθωρισμός (ΕΔΤΚ) (%)	3,3	3,0	4,2	1,3	4,7
Ανεργία (%)	9,0	8,4	7,8	9,6	12,6

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΝΤ, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Αρχικά, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έμεινε σχετικά αλώβητο, σε σύγκριση με αυτό άλλων χωρών. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι, σε αντίθεση με άλλες χώρες, η χρηματοπιστωτική κρίση στην Ελλάδα δεν προήλθε από τον τραπεζικό τομέα³, αλλά λόγω του υψηλού δημοσίου χρέους και ελλείμματος⁴. Από τον Οκτώβριο του 2008, η ελληνική οικονομία ξεκίνησε να αντιμετωπίζει τις συνέπειες της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης, όπως αυτή ξεκίνησε με αφορμή την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers⁵. Για την προστασία του τραπεζικού συστήματος και την ενίσχυση της ρευστότητας της ελληνικής οικονομίας, ψηφίστηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο ο Ν. 3723/2008, ο οποίος προέβλεπε:

- Κεφαλαιακή ενίσχυση των τραπεζών με τη συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου στο κεφάλαιό τους, μέσω της απόκτησης μετοχών μέχρι 5 δις. €.
- Παροχή εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου μέχρι του ποσού των 15 δις. €, για τίτλους που θα εκδίδονταν από τα πιστωτικά ιδρύματα και θα είχαν διάρκεια από 3 μήνες έως 5 χρόνια. Το μέτρο αυτό παρατάθηκε στη συνέχεια.
- Έκδοση ειδικών τίτλων του ελληνικού δημοσίου μέχρι του ποσού των 8 δις. € και διάρκεια έως τριών ετών, οι οποίοι διατέθηκαν στα πιστωτικά ιδρύματα με σκοπό την ενίσχυση της ρευστότητάς τους. Οι τίτλοι αυτοί μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως ενέχυρο για τη χρηματοδότηση των τραπεζών, είτε από την ΕΚΤ, είτε μεταξύ τραπεζών στην διατραπεζική αγορά.

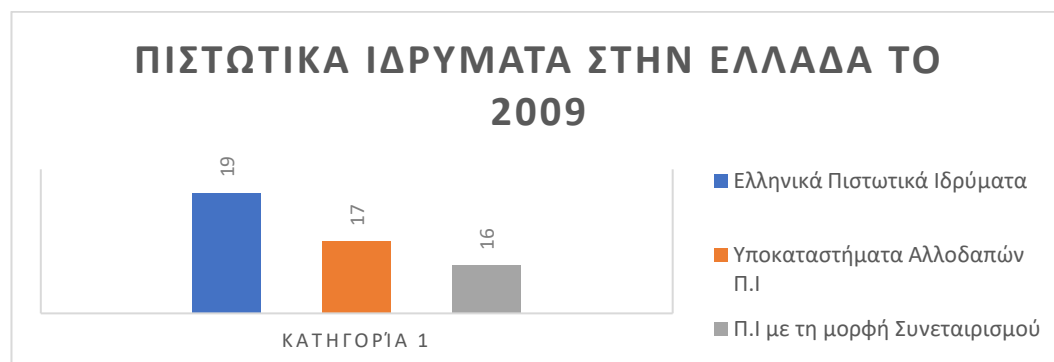
³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ιρλανδία, η οποία λόγω προβλημάτων στον τραπεζικό τομέα, προσέφυγε προς δανεισμό στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.

⁴ Στην άποψη αυτή συγκλίνει και ο Μουρμούρας (2015).

⁵ Βλέπετε Μητράκος (2016).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνολική του εικόνα τη δεδομένη χρονική στιγμή. Στο Γράφημα 1, παρουσιάζεται ποσοτικά το δίκτυο Πιστωτικών Ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Ελλάδα στις 31/12/2009⁶. Να σημειωθεί ότι το κάτωθι Γράφημα, δεν αναφέρεται στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων⁷.

Γράφημα 1. Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα το 2009

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στατιστικά στοιχεία τα οποία δεικνύουν το σύνολο του απασχολούμενου προσωπικού στο δίκτυο των πιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Ελλάδα το 2009. Στον Πίνακα 2, διακρίνονται χαρακτηριστικά το πλήθος των καταστημάτων του δικτύου και το προσωπικό το οποίο απασχολούνταν σε αυτά.

Πίνακας 2. Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού⁸

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων			Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
	Αττική	Θεσ/νική	Λοιπή Χώρα		
ΣΥΝΟΛΟ	1687	407	2069	4163	66969
A. Πιστωτικά Ιδρύματα	1677	405	1839	3921	63342
B. Π.Ι με τη μορφή Π. Συνεταιρ.	7	1	169	177	1293
Γ. Τράπεζα της Ελλάδος ⁹	3	1	61	65	2334
A1. Ελληνικά Π.Ι	1503	381	1750	3634	57737
1. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	212	52	311	575	12534
2. Alpha Bank	190	49	192	431	7501
3. Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος	144	36	188	368	5206

⁶ Αναλυτικά στατιστικά στοιχεία είναι διαθέσιμα στο hba.gr.

⁷ Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν. 3601/2007 που καθορίζει τα θέματα ανάληψης και άσκησης δραστηριοτήτων από Πιστωτικά Ιδρύματα.

⁸ Στοιχεία μέχρι 31/12/2009.

⁹ Στο σύνολο του δικτύου καταστημάτων/υποκαταστημάτων περιλαμβάνονται θυρίδες και πρακτορεία.

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων				
	Αττική	Θεσ/νικη	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
4. EFG Eurobank – Ergasias	207	49	176	432	7573
5. Τράπεζα Πειραιώς	152	44	161	357	5049
6. Γενική Τράπεζα της Ελλάδος	60	16	63	139	1752
7. Marfin - Εγνατία	93	22	71	186	2753
8. Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος	115	34	333	482	6488
9. Τράπεζα Αττικής	41	10	29	80	1134
10. Millenium Bank	92	26	45	163	1494
11. Proton Τράπεζα	22	2	8	32	533
12. Τράπεζα Probank	59	6	37	102	1100
13. Πανελλήνια Τράπεζα	11	6	14	31	145
14. First Business Bank	10	2	7	19	279
15. Aspis Bank	34	8	31	73	1020
16. Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο	57	17	80	154	2419
17. Τ.Παρακατ.& Δανείων	2	1	1	4	474
18. Επενδυτική Τράπεζα Ελλάδος	1	1	3	5	243
19. Aegean Baltic Bank	1			1	40
A2. Υποκ/τα Αλλοδαπών Π.Ι. ¹⁰	174	24	89	287	5605
A2i. Μέλη της Ε.Ε.					
20. Bayerische HVb	1			1	68
21. HSBC Bank	18	1		19	538
22. BNP Paribas (Hellas)	1			1	117
23. INTESA SANPAOLO S.p.A.	3	1		4	12
24. CITIBANK	68	5	11	84	1570
25. F.C.E. Bank Plc	1			1	33
26. EUROHYPO AG.	1			1	4
27. Union de Creditos Inmobiliarios	1	1		2	45
28. Τράπεζα Κύπρου	72	16	78	166	2979
29. BNP Securities Services	1			1	44
30. Fortis Bank	1			1	27
31. Daimlerchrysler Bank Polska	1			1	12
32. Deutsche Bank	1			1	14
33. Unicredit Bank	1			1	67
A2ii. Μη μέλη της ΕΕ					
34. Bank of America National Association	1			1	33
35. KEDR	1			1	20
36. Bank Saderat Iran	1			1	22
	Δίκτυο καταστημάτων / θυρίδων				
	Αττική	Θεσ/νικη	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	Σύνολο Προσωπικού
B. Π.Ι. με τη μορφή πιστωτικού συνεταιρισμού	7	1	169	177	1293
1. Εβρου			5	5	
2. Αχαϊκή			11	11	
3. Δωδεκανήσου	1		18	19	
4. Χανίων	1		23	24	

¹⁰ Σε αυτά δεν περιλαμβάνονται τα 15 γραφεία αντιπροσωπείας αλλοδαπών πιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία λειτουργούσαν στη χώρα μας, δεδομένου ότι δεν παρέχουν χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες προς το ευρύ κοινό (νοικοκυριά και επιχειρήσεις).

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων				
	Αττική	Θεσ/νική	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
5. Παγκρήτια	5	1	54	60	
6. Ηπείρου			4	4	
7. Λαμίας			6	6	
8. Θεσσαλίας			7	7	
9. Καρδίτσας			1	1	
10. Πελοποννήσου			10	10	
11. Ευβοίας			9	9	
12. Πιερίας			1	1	
13. Δράμας			2	2	
14. Λέσβου			11	11	
15. Σερρών			2	2	
16. Δ. Μακεδονία			5	5	

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Αξιοσημείωτο είναι το λειτουργικό κόστος των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών, στο κομμάτι που αφορά τις δαπάνες του προσωπικού. Στον Πίνακα 3, παρατίθενται τα στοιχεία δαπανών προσωπικού των έξι μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών και των ομίλων τους το 2009¹¹ (μισθοί, ημερομίσθια και επιδόματα, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, συνταξιοδοτικά προγράμματα παροχών και λοιπές δαπάνες), ενώ στον Πίνακα 4, παρατίθενται στοιχεία μισθολογικού κόστους. Οι συγκεκριμένες τράπεζες, κατείχαν ηγεμονικό ρόλο στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, συγκεντρώνοντας αθροιστικά σχεδόν το σύνολο της δραστηριότητας του τομέα.

Πίνακας 3. Δαπάνες προσωπικού (ποσά σε € εκατ.)

	Σύνολο δαπανών προσωπικού (όμιλοι τραπεζών)					Σύνολο δαπανών προσωπικού (τραπεζών)				
	2007	2008	2009	Ετήσια Μεταβο- λή (%) 08/07	Ετήσια Μεταβο- λή (%) 09/08	2007	2008	2009	Ετήσια Μεταβο- λή (%) 08/07	Ετήσια Μεταβο- λή (%) 09/08
Εθνική Τράπεζα ΕΦΓ	1.424	1.448	1.577	1,69	8,97	880	885	995	0,58	12,43
Eurobank- Ergasias	727	828	793	13,89	4,23	452	490	507	8,41	3,47
Alpha Bank	527	589	565	11,87	4,08	387	429	413	11,00	3,85
Τράπεζα Πειραιώς	379	442	426	16,64	3,60	254	266	257	4,81	3,54

¹¹ Στο συνολικό αριθμό των απασχολούμενων περιλαμβάνονται οι εργαζόμενοι στις ελληνικές εμπορικές τράπεζες, στις συνεταιριστικές τράπεζες και στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Δεν συνυπολογίζονται οι εργαζόμενοι στην Τράπεζα της Ελλάδος και οι εργαζόμενοι των υποκαταστημάτων ελληνικών τραπεζών στην αλλοδαπή, ο αριθμός των οποίων αποτυπώνεται στον Πίνακα της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

Αγροτική Τράπεζα	395	339	432	0,91	8,42	339	347	393	2,31	13,37
Εμπορική Τράπεζα	434	436	444	0,38	1,90	402	407	413	1,24	1,71
ΣΥΝΟΛΟ	3.886	4.142	4.238	6,59	2,34	2.714	2.824	2.979	4,08	5,47

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Πίνακας 4. Κόστος μισθοδοσίας (ποσά σε € εκατ.)

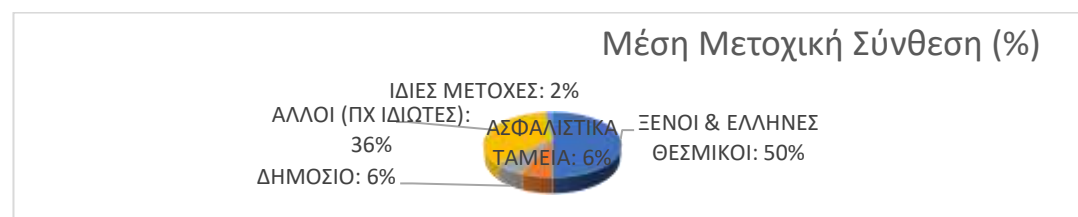
	Όμιλοι τραπεζών			Τράπεζες		
	Μισθοί & ημερομίσθια			Μισθοί & ημερομίσθια		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Εθνική Τράπεζα EFG	1.334	1.400	1.486	835	870	948
Eurobank-Ergasias	538	619	589	324	353	367
Alpha Bank	388	433	403	277	290	291
Τράπεζα Πειραιώς	272	320	313	176	188	183
Αγροτική Τράπεζα	242	247	292	198	207	248
Εμπορική Τράπεζα	293	282	283	268	261	259
ΣΥΝΟΛΟ	3.066	3.032	3.366	2.078	2.168	2.296

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Τα ανωτέρω στατιστικά στοιχεία απεικονίζουν τη γενική εικόνα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο τέλος του 2009. Τη δεδομένη χρονική στιγμή, οι ανωτέρω παράμετροι δεν είχαν επηρεαστεί από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Αξιοσημείωτο είναι το πλήθος των καταστημάτων ανά την επικράτεια και ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων, στοιχεία που εκ πρώτης όψεως δείχνουν την ευρωστία και το μέγεθός του.

Ως αναγκαία κρίνεται η παράθεση της τότε μετοχικής σύνθεσης των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ). Στο Γράφημα 2, παρουσιάζεται η μέση μετοχική σύνθεση των 14 εισηγμένων τότε ελληνικών τραπεζών στο ΧΑΑ. Παρατηρείται η πολύ μικρή συμμετοχή του ελληνικού δημοσίου στη μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών, είτε άμεσα είτε μέσω των ασφαλιστικών ταμείων.

Γράφημα 2. Μέση μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Διεθνής δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η διεθνής παρουσία των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στο εξωτερικό. Σε πολλές χώρες της περιοχής, όπως η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Σερβία, η ΠΓΔΜ και η Αλβανία, η παρουσία των ελληνικών τραπεζών είναι ιδιαίτερα σημαντική, ενώ σε ορισμένες από αυτές το μερίδιό τους στην αγορά προσεγγίζει (Ρουμανία και Σερβία) ή υπερβαίνει (Αλβανία, Βουλγαρία και ΠΓΔΜ) το 20% του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος¹². Κατά συνέπεια, είναι αντιληπτό ότι η επένδυση των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό έχει στρατηγικό και όχι περιστασιακό χαρακτήρα. Η επέκταση ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ως απόρροια της αλλαγής του οικονομικού μοντέλου των βαλκανικών χωρών και της επικράτησης της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς. Αρχικά, η επέκταση των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια απέβλεπε κυρίως στην εξυπηρέτηση ελληνικών επιχειρήσεων, οι οποίες δραστηριοποιήθηκαν στην περιοχή αυτή επεκτείνοντας τις δραστηριότητές τους. Γνωρίζοντας τη δραστηριότητα και τον πιστωτικό κίνδυνο των επιχειρήσεων αυτών, οι ελληνικές τράπεζες τις συνόδευσαν στην επέκτασή τους στα Βαλκάνια. Αργότερα, οι ελληνικές τράπεζες διεύρυναν σταδιακά τις εκεί δραστηριότητές τους επωφελούμενες από την ανερχόμενη αγορά στον τομέα της λιανικής τραπεζικής και αξιοποιώντας επενδυτικές ευκαιρίες σε τομείς όπως η αγορά γης και η ανάπτυξη εμπορικών και οικιστικών ζωνών. Στον Πίνακα 5, παρουσιάζεται το δίκτυο καταστημάτων των ελληνικών τραπεζών σε άλλες χώρες, ενώ στον Πίνακα 6, παρουσιάζονται στοιχεία του απασχολούμενου προσωπικού.

Πίνακας 5. Δίκτυο καταστημάτων ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	15			49			
Αλβανία	30		47	47		23	
Βουλγαρία	272	209	120	101		28	
Γερμανία						1	
Ηνωμένο Βασίλειο	1		3	1		1	

¹² Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#).

ΗΠΑ				13			
Κύπρος	18	4	37	15		12	
Ν. Αφρική	10						
Ουκρανία		99	23	54			
ΠΓΔΜ	68		25				
Πολωνία		190					
Ρουμανία	151	286	200	186	34	34	27
Σερβία	177	119	166	47			
Τουρκία	461	42					
ΣΥΝΟΛΟ	1.203	949	621	513	34	99	27

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 3.446 καταστήματα σε 14 χώρες

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Πίνακας 6. Απασχολούμενο προσωπικό ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	172			1.576			
Αλβανία	303		349	470		238	
Βουλγαρία	3.344	3.032	989	996		319	
Γερμανία						8	
Ηνωμένο Βασίλειο	58		76	21		7	
ΗΠΑ				168			
Κύπρος	324	114	834	310		183	
Ν. Αφρική	185						
Ουκρανία		1.530	346	674			
ΠΓΔΜ	1.142		265				
Πολωνία		2.817					
Ρουμανία	1.650	4.004	2.562	1.972	335	398	280
Σερβία	2.616	1.585	1.493	571			
Τουρκία	11.162	830					
ΣΥΝΟΛΟ	20.956	13.882	6.914	6.758	335	1.153	280

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 50.278 απασχολούμενοι σε 14 χώρες

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Η δυναμική παρουσία των ελληνικών τραπεζών στις ανωτέρω χώρες αποδεικνύεται και από επιμέρους ποιοτικά χαρακτηριστικά. Στον Πίνακα 7, παρουσιάζονται στοιχεία του συνόλου του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών στις συγκεκριμένες χώρες, στον Πίνακα 8 παρουσιάζονται στοιχεία χορηγήσεων, ενώ στον Πίνακα 9, παρουσιάζονται στοιχεία καταθέσεων.

Πίνακας 7. Σύνολο ενεργητικού σε € εκατ. (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	174			1.313			
Αλβανία	322		604	631		217	
Βουλγαρία	4.185	3.911	1.162	1.989		248	
Γερμανία						119	
Ηνωμένο Βασίλειο	3.967		3.472	3.768		431	
ΗΠΑ				579			
Κύπρος	1.421	1.783	7.046	1.250		662	
Ν. Αφρική	119						
Ουκρανία		780	128	272			
ΠΓΔΜ	1.075		152				
Πολωνία		5.359					
Ρουμανία	2.596	5.614	5.647	2.619	336	182	508
Σερβία	1.132	1.791	1.189	497			
Τουρκία	16.148	2.220					
ΣΥΝΟΛΟ	31.139	21.458	19.400	12.918	336	1.859	508
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 87.618 εκ. ευρώ							

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Πίνακας 8. Χορηγήσεις σε € εκατ. (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	58			713			
Αλβανία	283		525	446		198	
Βουλγαρία	3.487	3.097	1.029	1.564		228	
Γερμανία						104	
Ηνωμένο Βασίλειο	3.234		1.440	2.558		299	
ΗΠΑ				390			
Κύπρος	1.109	605	4.413	616		527	
Ν. Αφρική	97						
Ουκρανία		642	60	223			
ΠΓΔΜ	746		124				
Πολωνία		4.573					
Ρουμανία	1.863	3.418	4.272	1.812	212	123	357
Σερβία	836	1.066	923	389			
Τουρκία	12.160	1.127					
ΣΥΝΟΛΟ	23.873	14.528	12.786	8.711	212	1.479	357
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 61.946 εκ. ευρώ							

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Πίνακας 9. Καταθέσεις σε € εκατ. (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	80			1.091			
Αλβανία	166		375	410		80	
Βουλγαρία	2.169	1.893	424	655		71	
Γερμανία						28	
Ηνωμένο Βασίλειο	813		424	67		427	
ΗΠΑ				506			
Κύπρος	680	1.570	3.341	774		299	
Ν. Αφρική	87						
Ουκρανία		282	32	63			
ΠΓΔΜ	832		59				
Πολωνία		2.655					
Ρουμανία	1.070	1.761	1.700	1.142	116	78	138
Σερβία	576	741	398	154			
Τουρκία	8.785	768					
ΣΥΝΟΛΟ	15.258	9.670	6.753	4.862	166	983	138
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 37.780 εκ. ευρώ							

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Οι αποφάσεις διατήρησης, επέκτασης ή διακοπής της διεθνούς παρουσίας που κάθε φορά διαμορφώνονται, εκφράζουν την από μέρους των ελληνικών τραπεζών αποτίμηση του οφέλους και του κόστους, περιλαμβανομένου του «κινδύνου χώρας», στην οποία δραστηριοποιούνται. Τα τότε στοιχεία δεικνύουν τα οφέλη της παρουσίας και δραστηριοποίησης των ελληνικών τραπεζών, πέραν της εγχώριας. Στον Πίνακα 10, παρουσιάζονται τα στοιχεία κερδών προ φόρων των ελληνικών τραπεζών, ενώ στον Πίνακα 11 παρουσιάζονται στοιχεία του μεριδίου αγοράς.

Πίνακας 10. Κέρδη προ φόρων (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	-2,863			μ.δ			
Αλβανία	0,721		9,3	μ.δ		-1,5	
Βουλγαρία	34,923	19,1	-37,8	μ.δ ¹³		-3,5	

¹³ μ.δ: Μη διαθέσιμα στοιχεία

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Γερμανία						1,1	
Ηνωμένο Βασίλειο	41,491			μ.δ		-1,4	
ΗΠΑ				μ.δ			
Κύπρος	9,988	14,4	76,5	μ.δ		-10,1	
Ν. Αφρική	0,648						
Ουκρανία		-85,1	3,8	μ.δ			
ΠΓΔΜ	12,557		-2,9				
Πολωνία		-49,3					
Ρουμανία	18,173	-28,3	50,7	μ.δ	0,6	-18,3	5
Σερβία	16,204	23,2	-19,4	μ.δ			
Τουρκία	424,711	19,7					
ΣΥΝΟΛΟ	556,553	-86,3	80,2	85	0,6	-33,7	5

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 607,353 εκ. ευρώ

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Πίνακας 11. Μερίδιο αγοράς (%)¹⁰⁰ (31.12.2009)

	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Γ. EURO- BANK - ERGASI- AS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙ- ΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙ- ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑ- ΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕ- ΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	0,1			1,0			
Αλβανία	4,78		8,1	9,6		3,38	
Βουλγαρία	11,50	8,5	4,5	6,2		0,68	
Γερμανία						0	
Ηνωμένο Βασίλειο	0,06			-		0	
ΗΠΑ				-			
Κύπρος	2,85	μ.δ	5,1	1,0		0,47	
Ν. Αφρική	0,04						
Ουκρανία		1,0		0,3			
ΠΓΔΜ	24,5		3,0				
Πολωνία		2,0					
Ρουμανία	2,6	4,4	6,5	4,1	0,44	0,21	0,6
Σερβία	4,0	6,5	4,9	2,4			
Τουρκία	3,6	0,46					

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών.

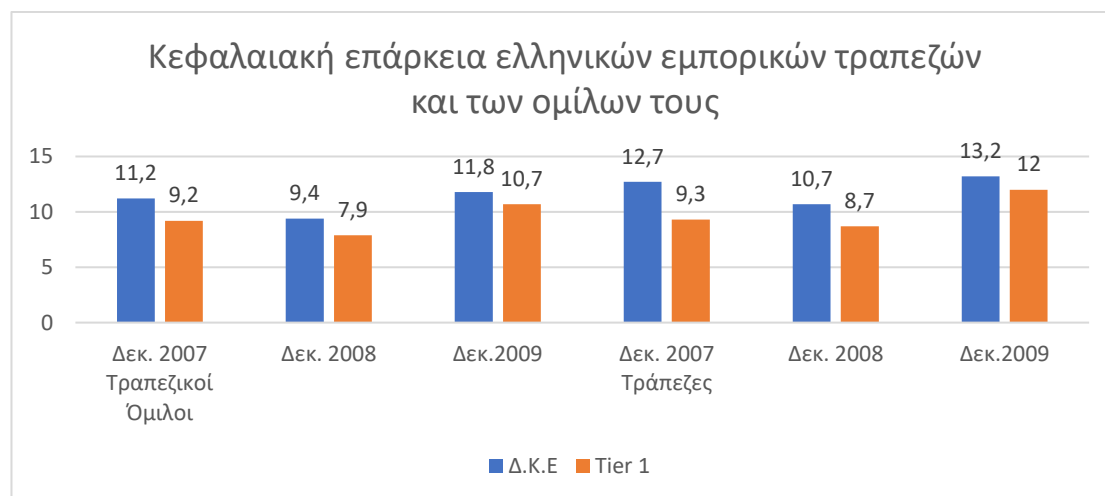
Το 2009, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα συνέχισε την ισορροπημένη ανάπτυξη των χρηματοδοτικών και καταθετικών εργασιών. Το γεγονός αυτό

συνέβαλλε στη διατήρηση του δείκτη δανείων προς καταθέσεις κάτω του 100%¹⁴. Αναλυτικά, ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις και συμφωνίες επαναγοράς το 2009 ανήλθε σε 90,8%, σε σχέση με το 2008 όπου βρισκόταν στο ποσοστό του 89,1%.

Όσον αφορά το υπόλοιπο των καταθέσεων και συμφωνιών επαναγοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων, το συνολικό ποσό ανήλθε στα €279 δισ. (2008: €280 δισ.). Την ίδια χρονιά, το υπόλοιπο των χορηγήσεων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε στα €253,4 δισ. (2008: €249,6 δισ.)¹⁵.

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας του εγχώριου πιστωτικού συστήματος υποχώρησε το 2008, εν μέσω της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, στο 9,4% από 11,2% το 2007, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων (Core Tier 1) μειώθηκε, στο ίδιο διάστημα σε 7,9% από 9,4%¹⁶. Στο Γράφημα 3, παρουσιάζονται στοιχεία κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών και των ομίλων τους. Να σημειωθεί ότι παρόλες τις δυσμενείς διεθνείς συνθήκες, η κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών κάλυπτε τις ελάχιστες απαιτήσεις, όπως αυτές καθορίζονται από την ΤτΕ¹⁷.

Γράφημα 3. Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010 & Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, Ιούνιος 2009

¹⁴ Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#).

¹⁵ Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Τεύχος 127, Πίνακες IV9 και IV15](#). Στην ίδια πηγή, παρατίθενται περαιτέρω ποιοτικά στοιχεία των καταθέσεων στις ελληνικές τράπεζες, η παράθεση των οποίων εκφεύγει του σκοπού της Διπλωματικής Εργασίας.

¹⁶ Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010, σελ. 197](#).

¹⁷ Τα αντίστοιχα όρια που έχουν θεσπιστεί από την ΤτΕ είναι 8% για το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας και 4% για το δείκτη βασικών κεφαλαίων αντίστοιχα.

Όσον αφορά την κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών, οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2009 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών τους της τάξης του 93,7% σε επίπεδο τραπεζών και της τάξης του 59,6% σε επίπεδο ομίλων σε σχέση με το 2008, κυρίως λόγω της σημαντικής αύξησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Στον Πίνακα 12, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα χρήσης των ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων.

Πίνακας 12. Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών και ομίλων (εκατ. ευρώ)

	Τράπεζες			Τραπεζικοί Όμιλοι		
	2008	2009	Μεταβολή (%)	2008	2009	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	9.828	10.691	8,8	15.286	15.758	3,2
Καθαρά έσοδα από τόκους	8.169	7.998	-2,1	11.393	11.589	1,7
- Έσοδα από τόκους	24.289	19.239	-20,8	28.907	24.182	-16,3
- Έξοδα τόκων	16.120	11.242	-30,3	17.514	12.593	-28,1
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	1.659	2.693	62,3	3.893	4.189	7,6
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	1.456	1.318	-9,5	2.600	2.168	-16,6
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-284	989	-	478	1.423	197,4
- Λοιπά έσοδα	487	386	-20,7	814	597	-26,7
Λειτουργικά έξοδα	5.895	6.140	4,2	8.569	8.661	1,1
- Δαπάνες προσωπικού	3.433	3.597	4,8	4.769	4.890	2,5
- Διοικητικά έξοδα	1.996	2.037	2,0	2.954	2.875	-2,7
- Αποσβέσεις	358	390	8,8	641	704	9,8
- Λοιπά έξοδα	108	117	8,0	205	193	-5,9
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα-έξοδα)	3.932	4.551	15,7	6.717	7.117	5,9
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	2.886	4.485	55,4	3.383	5.777	70,8
Κέρδη προ φόρων	1.047	66	-93,7	3.340	1.349	-59,6
Φόροι	384	420	9,2	787	673	-14,5
Κέρδη μετά από φόρους	662	-354	-	2.554	677	-73,5

Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009, Απρίλιος 2010](#)

Ελληνικό τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα.

Η συμβολή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη για την απόκτηση όσο το δυνατόν πληρέστερης εικόνας, όσον αφορά την επίδραση του στην ανάπτυξη και την πρόοδο της χώρας. Στον Πίνακα 13, παρουσιάζονται η συμμετοχή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο ΑΕΠ.

Πίνακας 13. Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ¹⁸ (σε εκατ. €)

(σε τρέχουσες τιμές) ¹⁹	2004	2005	2006	2007	2008
Συμμετοχή τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ	7.183	7.355	7.752	7.728	7.438
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	193.716	199.242	217.862	232.695	241.990
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	4,11	4,11	4,02	3,77	3,48

Πηγή: [Ελληνική Στατιστική Αρχή](#).

Ένας γενικά αποδεκτός δείκτης προσδιορισμού της τάσης δανεισμού των νοικοκυριών και επιχειρήσεων μιας χώρας είναι ο λόγος των συνολικών πιστώσεων που έχουν χορηγηθεί σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, προς το ΑΕΠ της χώρας αυτής²⁰. Στον Πίνακα 14, παρουσιάζονται στοιχεία του λόγου συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ της χώρας. Αποδεικνύεται ότι, ο λόγος αυτός για την Ελλάδα εξακολούθησε να είναι και το 2008 από τους χαμηλότερους μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27) και της Ευρωζώνης (ΕΕ-15²¹).

¹⁸ Κωδικός: NACE-Rev.1 Κλάδος 65 (Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί με εξαίρεση τις ασφαλιστικές εταιρείες και τα ταμεία συντάξεων)

¹⁹ Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών του για την περίοδο 2010-2020 έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015. Οι εργασίες αναθεώρησης των δεδομένων με έτος βάσης το 2015 για την περίοδο 1995-2009 συνεχίζονται και ως εκ τούτου υπάρχει διακοπή της χρονοσειράς στο έτος 2010 στις τρέχουσες τιμές και στο έτος 2011 στις σταθερές τιμές προηγούμενου έτους.

²⁰ Στις συνολικές πιστώσεις περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και τα τιτλοποιημένα δάνεια.

²¹ Υπενθυμίζεται πως η Σλοβακία υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα ευρώ από την 1η Ιανουαρίου 2009. Συνεπώς, έως την 31.12.2008 τα κράτη μέλη της ευρωζώνης ανέρχονταν σε 15.

Πίνακας 14. Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ

	2006	2007	2008
Ελλάδα	0,78	0,87	0,91
ΕΕ-27	1,47	1,57	1,54
ΕΕ-15	1,28	1,43	1,38

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η συμβολή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στα φορολογικά έσοδα. Στον Πίνακα 15, παρατίθενται στοιχεία καταβληθέντων φόρων των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών.

Πίνακας 15. Φόροι που καταβάλλουν οι τραπεζικοί όμιλοι (ποσά σε € εκατ.)

	ΦΟΡΟΙ					
	2008			2009		
	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο	Τρέχουσας περιόδου & λοιποί φόροι	Έκτακτη εισφορά	Σύνολο
Εθνική Τράπεζα ΕFG	172	-	172	116	48	164
Eurobank Ergasias	135	-	135	149	57	206
Alpha Bank Τράπεζα Πειραιώς	127	-	127	91	42	133
Αγροτική Τράπεζα	129	-	129	56	34	90
Εμπορική Τράπεζα	9	-	9	6	1	7
Εμπορική Τράπεζα	32	-	32	43	-	43
ΣΥΝΟΛΟ	604	-	604	461	182	643

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Τα ανωτέρω στατιστικά στοιχεία απεικονίζουν την εικόνα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος πριν την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα.

Δεικνύουν ένα εύρωστο τραπεζικό σύστημα το οποίο, όπως αναφέρθηκε, δεν απετέλεσε τη γενεσιουργό αιτία της επονομαζόμενης «οικονομικής κρίσης» στη χώρα.

Το κυπριακό τραπεζικό σύστημα μέχρι το 2011

Γενικά χαρακτηριστικά.

Κατά τη δεκαετία 2000-2010, η ανάπτυξη της κυπριακής οικονομίας βασίστηκε σε ένα επιχειρηματικό μοντέλο, στο οποίο υπέρμετρη βαρύτητα είχε ο χρηματοπιστωτικός τομέας. Οι εγχώριες τράπεζες κατείχαν δεσπόζουσα θέση, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην οικονομική ανάπτυξη. Η χώρα, στην προσπάθεια της να καταστεί κορυφαίος πάροχος διεθνών τραπεζικών υπηρεσιών, κατάφερε να προσελκύσει σημαντικές εισροές ξένων καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα. Σε αυτό συνέβαλαν, μεταξύ άλλων, τα υψηλά επιτόκια καταθέσεων, τα οποία ήταν κατά μέσο όρο σαφώς υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα επιτόκια στην υπόλοιπη ζώνη του ευρώ. Κατά συνέπεια, υπήρξε δραματική επέκταση των ισολογισμών των τραπεζών, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα, ο συνολικός τραπεζικός τομέας και οι εγχώριες τράπεζες, από 388% και 286% του ΑΕΠ, αντίστοιχα, στο τέλος του 2004 έφθασαν στο σημείο να αντιπροσωπεύουν μέχρι και 953% και 601% του μεγέθους της κυπριακής οικονομίας, αντίστοιχα, τον Ιούνιο του 2010²².

Στο ανωτέρω πλαίσιο, ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή των ρωσικών κεφαλαίων στην ανάπτυξη του κυπριακού τραπεζικού συστήματος. Το συγκεκριμένο αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο ζήτημα, με διεθνείς πολιτικές προεκτάσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Moody's, σε έκθεσή της το 2013, υπολόγιζε τις ρωσικές καταθέσεις σε \$32 δις. (\$12 δις. Καταθέσεις τραπεζικών ιδρυμάτων και \$19 δις. καταθέσεις ιδιωτών και επιχειρήσεων. Το θέμα είναι ιδιαίτερα ομιχλώδες και η ανάλυσή του εκφεύγει των σκοπών της παρούσας. Σε κάθε περίπτωση, αποτελεί ένα ιδιαίτερο και πολύ σημαντικό χαρακτηριστικό του κυπριακού τραπεζικού συστήματος, το οποίο εξακολουθεί να έχει καταλυτική επίδραση σε αυτό.

Αντίστοιχα με το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, το έτος 2011 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως το τελευταίο κατά το οποίο η λειτουργική δομή του κυπριακού τραπεζικού συστήματος δεν επηρεάστηκε από τις συνέπειες της χρηματοοικονομικής

²² Πηγή: [Κεντρική Τράπεζα Κύπρου](#).

κρίσης. Η κατάσταση του κυπριακού τραπεζικού τομέα άρχισε να επιδεινώνεται σημαντικά από τα μέσα του 2011. Οι κύριοι παράγοντες, ήτοι οι αυξημένες προβλέψεις λόγω της επιδείνωσης της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών εν μέσω του δυσμενούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα και στην Κύπρο, καθώς και οι απώλειες που προέκυψαν λόγω της απομείωσης της αξίας των Ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου²³, οδήγησαν στην καταγραφή ζημιών στις τράπεζες και άσκησαν ισχυρές πιέσεις στη ρευστότητα και την κεφαλαιακή βάση τους.

Στον Πίνακα 16, παρουσιάζονται οι ποσοστιαίες μεταβολές των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών της κυπριακής οικονομίας, με σκοπό την απόκτηση μίας πρώτης εικόνας της κυπριακής οικονομίας πριν τη χρηματοπιστωτική κρίση.

Πίνακας 16. Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών

	2007	2008	2009	2010	2011
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, (ετήσια % μεταβολή)	5,1	3,6	-2,0	2,0	0,4
Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	0,9	-6,1	-5,3	-6,3	-5,7
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	65,9	58,5	61,5	71,6	71,7
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (%)	-7,64	-14,44	-6,68	-10,88	-2,2
Πληθωρισμός (ΕΔΤΚ) (%)	4,4	0,2	2,6	3,5	3,29
Ανεργία (%)	3,7	5,3	6,2	7,7	9,5

Πηγή: Eurostat, Υπουργείο Οικονομικών Κύπρου, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η αντίθεση μεταξύ της ελληνικής και κυπριακής χρηματοπιστωτικής κρίσης, είναι οι αιτίες οι οποίες τις δημιούργησαν. Στην Κύπρο, σε αντίθεση με την Ελλάδα, η κρίση προήλθε από τον τραπεζικό τομέα. Υπό το ανωτέρω πρίσμα, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση στατιστικών στοιχείων τα οποία αφορούν τις κυπριακές τράπεζες και τη λειτουργία τους, με την ίδια μέθοδο που ακολουθήθηκε και για την Ελλάδα. Στο Γράφημα 4, παρουσιάζεται ποσοτικά το δίκτυο Πιστωτικών Ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Κύπρο στις 31/12/2011.

²³ Η εφαρμογή του προγράμματος PSI, αφορά τη συμμετοχή του Ιδιωτικού τομέα (τραπεζών, επενδυτικών ταμείων) στη διαδικασία απομείωσης του δημοσίου χρέους κυρίαρχων κρατών, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αποδοχή της διαδικασίας από την πλειονότητα των φορέων και να αποτρέπεται η αναζήτηση στρατηγικών εξόδου από τους ιδιώτες επενδυτές, που έχει συνήθως ως αποτέλεσμα τη μονομερή εμπλοκή και κατά συνέπεια επιβάρυνση των κρατών-δανειστών. Η διαδικασία αυτή εφαρμόστηκε στην Ελλάδα.

Γράφημα 4. Πιστωτικά Ιδρύματα στην Κύπρο το 2011

Πηγή: Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου

Στον Πίνακα 17, διακρίνονται χαρακτηριστικά το πλήθος των καταστημάτων του δικτύου πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κύπρο και το προσωπικό το οποίο απασχολούνταν σε αυτά το 2011.

Πίνακας 17. Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού²⁴

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων	
	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
ΣΥΝΟΛΟ²⁵	476	10.338
A. Κυπριακά Πιστωτικά Ιδρύματα ²⁶	427	9.265
B. Υποκαταστήματα άλλων Π.Ι ²⁷	μ.δ	μ.δ
Γ. Άλλα Π.Ι ²⁸	μ.δ	μ.δ
A. Κυπριακά Π.Ι		
1. Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρία Λτδ	137	3.239
2. Marfin Popular Bank Public Co Ltd	116	2.362
3. Ελληνική Τράπεζα Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ	67	1.423
4. USB Bank Plc	16	215
5. Alpha Bank Cyprus Ltd	35	753
6. BNP Paribas Cyprus Ltd ²⁹	μ.δ	μ.δ
7. Emporiki Bank - Cyprus Limited	11	194
8. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Κύπρου) Λτδ	16	281
9. Russian Commercial Bank (Cyprus) Ltd	2	168

²⁴ Στοιχεία μέχρι 31/12/2011.

²⁵ Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

²⁶ Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#). Αθροισμα με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία.

²⁷ Δεν κατέστη εφικτή η ανεύρεση στατιστικών στοιχείων για εκείνη τη χρονική περίοδο.

²⁸ Όπως υποσημείωση 25.

²⁹ Όπως υποσημείωση 25.

Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων		
	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
ΣΥΝΟΛΟ ²⁵	476	10.338
10. Societe Generale Bank-Cyprus Limited	6	141
11. Τράπεζα Πειραιώς (Κύπρου) Λτδ	14	312
12. Eurobank EFG Cyprus Ltd	7	177
B. Υποκαταστήματα άλλων Π.Ι³⁰		
1. Barclays Bank PLC	μ.δ	μ.δ
2. Banque SBA SA	μ.δ	μ.δ
3. First Investment Bank Ltd	μ.δ	μ.δ
4. Joint Stock Company "Trasta Komerbanka"	μ.δ	μ.δ
5. Central Cooperative Bank PLC	μ.δ	μ.δ
6. Banca Transilvania S.A.	μ.δ	μ.δ
7. Joint Stock Company Akciju Komerbanka "Baltikums"	μ.δ	μ.δ
8. AS LTB Bank	μ.δ	μ.δ
9. BankMed s.a.l.	μ.δ	μ.δ
10. Arab Jordan Investment Bank SA	μ.δ	μ.δ
11. BANQUE BEMO SAL	μ.δ	μ.δ
12. Bank of Beirut SAL	μ.δ	μ.δ
13. BBAC SAL	μ.δ	μ.δ
14. BLOM Bank SAL	μ.δ	μ.δ
15. Byblos Bank SAL	μ.δ	μ.δ
16. Credit Libanais SAL	μ.δ	μ.δ
17. FBME Bank Ltd	μ.δ	μ.δ
18. Open joint-stock company AvtoVAZbank	μ.δ	μ.δ
19. OJSC Promsvyazbank	μ.δ	μ.δ
20. Jordan Kuwait Bank PLC	μ.δ	μ.δ
21. Jordan Ahli Bank plc	μ.δ	μ.δ
22. Lebanon and Gulf Bank SAL	μ.δ	μ.δ
23. Privatbank Commercial Bank	μ.δ	μ.δ
24. IBL Bank sal	μ.δ	μ.δ
Γ. Άλλα Π.Ι³¹		
1. Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα Λτδ ³²	μ.δ	μ.δ
2. Κυπριακή Τράπεζα Αναπτύξεως Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ	μ.δ	μ.δ
3. Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης	μ.δ	μ.δ
4. Κτηματική Τράπεζα Κύπρου Λτδ	μ.δ	μ.δ

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου

³⁰ Όπως υποσημείωση 25.

³¹ Όπως υποσημείωση 25.

³² Η μελέτη περίπτωσης της Συνεργατικής Κεντρικής Τράπεζας και της συγχώνευσης 18 Π.Ι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, εκφεύγει όμως των σκοπών της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

Διεθνής δραστηριότητα των κυπριακών τραπεζών.

Αξιοσημείωτη είναι η διεθνής παρουσία των κυπριακών τραπεζών. Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εστιάζει στην ανάλυση των αλλαγών οι οποίες επήλθαν στην εν Ελλάδι παρουσία των κυπριακών τραπεζών. Ο κυριότερο λόγοι για τους οποίους επιλέχθηκε η ανωτέρω στόχευση, είναι η μεγάλη έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα. Στα τέλη του 2011, τα κυπριακά τραπεζικά στοιχεία ενεργητικού στην Ελλάδα ανέρχονταν σε 152 δισ. ευρώ, αναλογώντας στο 835% του κυπριακού ΑΕΠ, ενώ τα στοιχεία των κυπριακών τραπεζών αναλογούσαν στο 500% του ΑΕΠ. Η έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα ανέρχονταν σε 29 δισ. ευρώ, ή στο 160% του κυπριακού ΑΕΠ³³.

Στον Πίνακα 18, παρουσιάζεται το δίκτυο καταστημάτων των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα, καθώς και στοιχεία του απασχολούμενου προσωπικού.

Πίνακας 18. Δίκτυο καταστημάτων κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα (31.12.2011)

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων				Σύνολο προσωπικού
	Αττική	Θεσ/νικη	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	
ΣΥΝΟΛΟ	1687	407	2069	4163	66969
Τράπεζα Κύπρου	84	19	84	187	2912
Marfin Εγνατία Τράπεζα ³⁴	84	20	69	173	2683
Ελληνική Τράπεζα	13	3	4	20	387

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Η δυναμική είσοδος και η ακολούθως αξιοσημείωτη παρουσία των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα της μεγάλης συσσώρευσης κεφαλαίων στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα. Το ελκυστικό φορολογικό και γενικά επενδυτικό θεσμικό πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας απετέλεσε πόλο έλξης ξένων κεφαλαίων. Για το λόγο αυτό, οι κυπριακές τράπεζες επέκτειναν την παρουσία τους στην Ελλάδα, τόσο με το άνοιγμα υποκαταστημάτων, όσο και με την αγορά ομολόγων του ελληνικού δημοσίου.

³³ Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

³⁴ Με αυτήν την ονομασία δραστηριοποιούταν η CPB στην Ελλάδα.

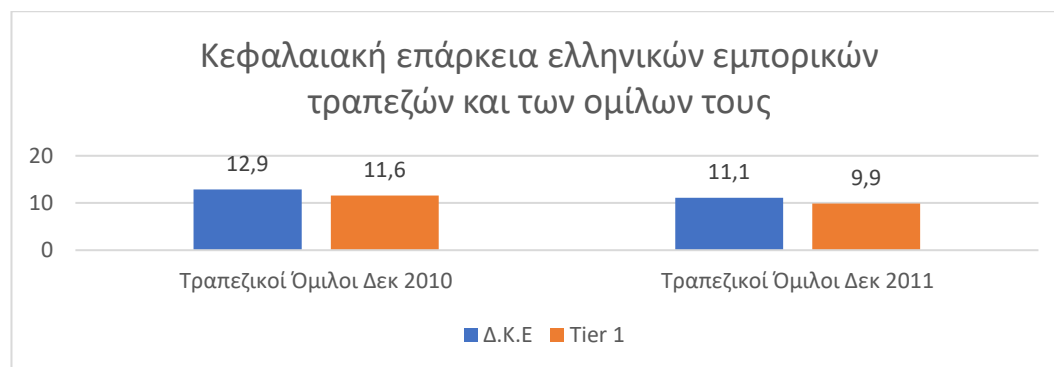
Βασικοί οικονομικοί δείκτες των κυπριακών τραπεζών.

Κατά το 2010, η Κυπριακή οικονομία παρουσίασε ανάκαμψη με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης της τάξης του 1.1%. Το έτος 2011 ξεκίνησε θετικά λόγω της ιδιαίτερα καλής τουριστικής περιόδου, όμως η επιδείνωση του οικονομικού κλίματος κατά το δεύτερο μισό του 2011 ήταν σφοδρότερη από την αναμενόμενη, με συνέπεια η οικονομία να μπει ξανά σε ήπια ύφεση. Η οικονομική δραστηριότητα επηρεάστηκε αρνητικά από ένα ατύχημα τον Ιούλιο του 2011 το οποίο κατέστρεψε τον κύριο ηλεκτροπαραγωγικό σταθμό³⁵. Η συνολική αύξηση για το 2011 ανήλθε σε 0.5% και αυτό επετεύχθη ως αποτέλεσμα της θετικής απόδοσης του τομέα τουρισμού, τραπεζικών και άλλων υπηρεσιών³⁶.

Το 2011, ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις και συμφωνίες επαναγοράς το 2011 ανήλθε σε 98,95%, ενώ το υπόλοιπο των καταθέσεων και συμφωνιών επαναγοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων ανήλθε στα €69,3 δισ. Την ίδια χρονιά, το υπόλοιπο των χορηγήσεων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε στα €68,574 δισ³⁷.

Στο Γράφημα 5, παρουσιάζονται στοιχεία κεφαλαιακής επάρκειας των κυπριακών τραπεζών. Να σημειωθεί ότι παρόλες τις δυσμενείς διεθνείς συνθήκες, η κεφαλαιακή επάρκεια των κυπριακών τραπεζών κάλυπτε τις ελάχιστες απαιτήσεις, όπως αυτές καθορίζονται από την ΚΤΚ, όπως και στην περίπτωση των ελληνικών τραπεζών.

Γράφημα 5. Κεφαλαιακή επάρκεια κυπριακών εμπορικών τραπεζών και των ομίλων τους

Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

³⁵ Βλ.: [Έκρηξη στο Μαρί](#).

³⁶ Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

³⁷ Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

Καθοριστική για το κυπριακό τραπεζικό σύστημα ήταν η απομείωση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (ΟΕΔ). Οι κυπριακές τράπεζες αποδέχθηκαν την πρόταση της Ελληνικής Δημοκρατίας και τη συμμετοχή τους στην εθελοντική ανταλλαγή των ΟΕΔ, στη βάση της προσφοράς που έγινε στους ιδιώτες πιστωτές. Το γεγονός αυτό είχε ως συνέπεια ζημιές απομείωσης άνω του 70% της ονομαστικής αξίας των ΟΕΔ. Στον Πίνακα 19, παρουσιάζονται στοιχεία αποτελεσμάτων κυπριακών εμπορικών τραπεζών.

Πίνακας 19. Αποτελέσματα χρήσεως κυπριακών εμπορικών τραπεζών

Κερδοφορία	31/12/2010	31/12/2011
Απόδοση Ιδίων Κεφαλαίων	12,6%	-29,7%
Απόδοση Ιδίων Κεφαλαίων, εξαιρουμένης της απομείωσης ΟΕΔ	12,6%	7,2%
Απόδοση Ενεργητικού Καθαρό Επιτοκιακό	0,6%	-1,7%
Περιθώριο (Καθαρά έσοδα από τόκους/ τοκοφόρα στοιχεία ενεργητικού)	2,16%	2,57%
Δείκτης Εξόδων προς Έσοδα	48,7%	49,1%
Ποσοστό Διανεμημένων Κερδών	13,7%	μ.δ
Χρέωση για Προβλέψεις / Μεικτά Δάνεια	1,1%	1,5%

Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

Κυπριακό τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα.

Σημαντική κρίνεται η συμβολή του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Στον Πίνακα 20, παρουσιάζονται τα στοιχεία της συνεισφοράς του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στην Κύπρο.

Πίνακας 20. Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ (σε εκατ. €)

(σε τρέχουσες τιμές)	2007	2008	2009	2010	2011
Συμμετοχή τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ	1099,7	1123,7	1210,5	1272,3	1398,7
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	17.327,8	18.768,8	18.423,1	19.062,9	19.486,7
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	6,34	5,98	6,57	6,67	7,17

Πηγή: [Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου](#)

Ομοίως με την παράθεση των στοιχείων για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, στον Πίνακα 21, παρουσιάζονται στοιχεία του λόγου συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ της Κύπρου.

Πίνακας 21. Λόγος συνολικών πιστώσεων προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις προς το ΑΕΠ

	2010	2011
Νοικοκυριά	1,31	1,41
Επιχειρήσεις	1,37	1,44

Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#)

Τα ανωτέρω στατιστικά στοιχεία απεικονίζουν την εικόνα του κυπριακού τραπεζικού συστήματος πριν την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η κρίση στην Κύπρο προήλθε από τα προβλήματα του χρηματοπιστωτικού της συστήματος. Συνδέεται όμως άμεσα με την κρίση χρέους στην Ελλάδα, λόγω της μεγάλης έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 2: Συζήτηση

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2019

Γενικά χαρακτηριστικά.

Το έτος 2019 επιλέχθηκε ως το οριακό χρονικό διάστημα μελέτης και συγκριτικής ανάλυσης των δύο τραπεζικών συστημάτων σε Ελλάδα και Κύπρο. Αποτελεί το έτος ορόσημο καθώς και για τα δύο, είχαν ολοκληρωθεί τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, ενώ ταυτόχρονα δεν είχε ξεσπάσει η παγκόσμια υγειονομική κρίση της πανδημίας, οι συνέπειες της οποίας επηρέασαν καταλυτικά τις οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μεθοδολογία η οποία θα ακολουθηθεί είναι η ίδια με αυτήν του προηγούμενου Κεφαλαίου. Θα γίνει αναφορά σε βασικούς χρηματοοικονομικούς δείκτες και σε στατιστικά οικονομικά στοιχεία, με σκοπό τη συνολική σύγκριση αυτών και την εξαγωγή των απαραίτητων συμπερασμάτων για την ολοκλήρωση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας. Επιπλέον, αναλύονται συνοπτικά τα στάδια των αλλαγών, οι αιτίες οι οποίες τις προκάλεσαν και τα αποτελέσματα αυτών.

Ενδιαφέρον λοιπόν παρουσιάζει η πορεία των βασικών δεικτών κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των προγραμμάτων στήριξης. Στον Πίνακα 22, παρατίθενται οι ποσοστιαίες μεταβολές των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών στην Ελλάδα. Η χρονική περίοδος καλύπτει πλήρως το διάστημα εφαρμογής των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής.

Πίνακας 22. Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, (ετήσια % μεταβολή)	-10,15	-7,08	-2,74	0,7	-0,41	-0,49	1,28	1,56	1,86
Πρωτογενές Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-5,2	-2,7	-3,6	-9,0	0,4	-2,1	3,7	3,8	4,3
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	172,1	159,6	177,7	180,1	176,9	181,1	179,3	184,8	180,9
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (%)	-8,8	-3,5	-1,4	-0,7	-0,8	-1,8	-1,9	-2,9	-1,5
Πληθωρισμός (ΕΔΤΚ) (%)	3,3	1,5	-0,9	-1,3	-1,7	-0,8	1,1	0,6	0,3
Ανεργία (%)	17,9	24,5	27,5	26,5	25,0	23,4	20,8	19,0	16,7

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΝΤ, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Οι αλλαγές λοιπόν οι οποίες συντελέστηκαν στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα κατά τη δεκαετία 2009 – 2019 άλλαξαν πλήρως τη δομή του. Η μελέτη των αλλαγών περιορίζεται στο χρονικό διάστημα 2009-2014, περίοδο κατά την οποία συντελέστηκαν οι περισσότερες από αυτές. Αφετηρία των αλλαγών αποτέλεσαν τα τραπεζικά τεστ αντοχής (stress tests) του Ιουλίου 2010, τα οποία αποτελούν ουσιαστικά μία άσκηση προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων. Σκοπός της συγκεκριμένης άσκησης, ήταν η αξιολόγηση της συνολικής ανθεκτικότητας του τραπεζικού τομέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ικανότητας των ευρωπαϊκών τραπεζών να απορροφήσουν τυχόν περαιτέρω κραδασμούς, όσον αφορά τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αγοράς και τον κίνδυνο χρέους χώρας (sovereign risk). Τα δεδομένα με τα οποία έλαβε χώρα η άσκηση, περιείχαν τρία σενάρια: το βασικό το δυσμενές και το εξαιρετικά δυσμενές. Ως όριο είχε τεθεί τιμή του Tier 1 ratio = 6% (Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων)³⁸. Οι ελληνικές τράπεζες που συμμετείχαν έχουν ως κάτωθι³⁹:

- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Τράπεζα Πειραιώς.
- Τράπεζα Eurobank – EFG.
- Alpha Bank.
- Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο.
- Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος.

Η μοναδική αποτυχία στο εξαιρετικά δυσμενές σενάριο, ανήκε στην ΑΤΕ, για την οποία ο Δείκτης Βασικών Κεφαλαίων Βασικών διαμορφώθηκε σε επίπεδο 4,36%, που αντιστοιχεί σε έλλειμμα κεφαλαίων ύψους 243 εκατ. ευρώ. Να τονιστεί ότι εκείνη τη χρονική στιγμή, οι συγκεκριμένες τράπεζες αντιπροσώπευαν πάνω από το 90% του ενεργητικού του ελληνικού τραπεζικού συστήματος (εξαιρουμένων των θυγατρικών και καταστημάτων ξένων τραπεζών που λειτουργούσαν στην Ελλάδα)⁴⁰. Αναλυτικά, τα αποτελέσματα των stress tests και οι τράπεζες οι οποίες συμμετείχαν, έχουν όπως στον Πίνακα 23. Τα αποτελέσματα αφορούν τα stress tests τα οποία διενεργήθηκαν υπό την

³⁸ Το όριο της άσκησης δεν ισούται ούτε με το εποπτικό ελάχιστο, το οποίο, ορίζεται σε 4% (Πυλώνας 1 της Οδηγίας 2006/48/ΕΚ), ούτε ως εξατομικευμένος δείκτης που αντανακλά το προφίλ κινδύνου κάθε πιστωτικού ιδρύματος (Πυλώνας 2 της Οδηγίας 2006/48/ΕΚ).

³⁹ Πηγή: [Εκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα, 2010, Τράπεζα της Ελλάδος.](#)

⁴⁰ Πηγή: [ΤτΕ.](#)

εποπτεία του ΕΒΑ και καλύπτουν το χρονικό διάστημα 2010 – 2014, περίοδο κατά την οποία έλαβαν χώρα και ολοκληρώθηκαν οι μετασχηματισμοί στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα.

Πίνακας 23. Αποτελέσματα stress tests ελληνικών τραπεζών (Tier 1 ratio)

Έτος	Τιμή Δείκτη Tier 1 ratio (%)	Τράπεζα					
		ΕΤΕ	Τράπεζα Πειραιώς	Τράπεζα Eurobank – EFG	Alpha Bank	ΤΤ	ΑΤΕ
2010 ⁴¹	Βασικό σενάριο	11,7	10,9	11,7	12,3	17,0	10,7
	Δυσμενές σενάριο	9,6	8,3	10,2	10,9	15,0	8,9
	Δυσμενές σενάριο με δημοσιονομικό κίνδυνο	7,4	6,0	8,17	8,22	10,1	4,36
2011 ⁴²	Βασικό σενάριο	11,9	8,0	9,0	10,8	18,5	6,3
	Σενάριο με βάση κινήσεις που πραγματοποιήθηκαν μέχρι 30/04/2011	7,7	5,3	4,9	7,4	5,5	-0,8
	Σενάριο με βάση στοιχεία ισολογισμού μέχρι 31/12/2010	7,7	5,3	4,6	7,2	5,5	-6,0
2014 ⁴³	Βασικό σενάριο	5,7	9,0	2,0	13,8	-	-
	Δυσμενές σενάριο	-0,4	4,4	-6,4	8,1	-	-

Πηγή: *European Banking Authority*

Ακολούθησαν χρονολογικά τα stress tests του 2011, όπου στο δυσμενές σενάριο, η ΑΤΕ και η Eurobank βρέθηκαν με δείκτη Core Tier 1 μικρότερη του 5%, τιμή η οποία είχε οριστεί ως όριο για τη συγκεκριμένη άσκηση προσομοίωσης. Στην προσομοίωση συμμετείχαν τα ίδια τραπεζικά συστήματα. Τα επόμενα stress tests διενεργήθηκαν το 2014, έτος κατά το οποίο το ΤΤ και η ΑΤΕ είχαν απορροφηθεί από τη Τράπεζα Eurobank – EFG και την Τράπεζα Πειραιώς αντίστοιχα.

⁴¹ Tier 1 ratio=6% για τους σκοπούς της άσκησης.

⁴² Tier 1 ratio=5% για τους σκοπούς της άσκησης.

⁴³ Tier 1 ratio=5,5% για το δυσμενές σενάριο και 8% για το βασικό, στα πλαίσια διεξαγωγής της άσκησης.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι τι συνέβη και ποιοι παράγοντες επέφεραν τις συγκεκριμένες αλλαγές. Οι κυριότεροι παράγοντες οι οποίοι επέδρασαν καταλυτικά στις εξελίξεις ήταν:

- Ο δανεισμός της Ελλάδος, μέσω των προγραμμάτων στήριξης και η διπλή αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους.
- Τα ανωτέρω stress tests του ΕΒΑ και της Blackrock.
- Η έκθεση της Blackrock για το εγχώριο τραπεζικό σύστημα⁴⁴.

Πιο αναλυτικά, στον Πίνακα 24, παρατίθενται στοιχεία των τριών προγραμμάτων στήριξης της Ελλάδος.

Πίνακας 24. Στοιχεία προγραμμάτων στήριξης ελληνικής οικονομίας

	Ποσό δανεισμού (σε δις. €)	
	ΕΔΔ ⁴⁵	ΔΝΤ
1 ^ο Μνημόνιο (Μάιος (2010-Δεκέμβριος 2011)	52,9	20,1
	ΕΤΧΣ ⁴⁶	ΔΝΤ
2 ^ο Μνημόνιο (Μάρτιος 2012-Ιούνιος 2015)	130,9	12
	ΕΜΣ ⁴⁷	ΔΝΤ
3 ^ο Μνημόνιο (Αύγουστος 2015-Αύγουστος 2018)	86	-

⁴⁴ Πηγή: (Blackrock Solutions, 2012)

⁴⁵ Τα κεφάλαια προήλθαν απευθείας από τα κράτη – μέλη της ΕΕ, καθώς τότε δεν υπήρχε κάποιος μηχανισμός στήριξης των χωρών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το κοινό ταμείο που διαχειρίστηκε τα διμερή δάνεια που σύναψε η Ελλάδα με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ ονομάστηκε "Ελληνική Δανειακή Διευκόλυνση" (ΕΔΔ). Η Σλοβακία ήταν η μόνη χώρα η οποία αρνήθηκε να συμβάλλει, ενώ Πορτογαλία και η Ιρλανδία σταμάτησαν να συνεισφέρουν όταν υπέγραψαν και αυτές μνημόνια.

⁴⁶ Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ), δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2010 ως προσωρινός μηχανισμός επίλυσης κρίσεων και δεν αναλαμβάνει πλέον καινούργια δανειακά προγράμματα.

⁴⁷ Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ) αντικατέστησε το ΕΤΧΣ και αποτελεί τον μόνιμο μηχανισμό άμεσης πρόσβασης σε οικονομική βοήθεια, για τα κράτη μέλη της ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν δυσκολίες άντλησης κεφαλαίων από τις αγορές. Η μέγιστη δανειοδοτική ικανότητα του ΕΜΣ έχει ύψος 500 δις. €.

Σύνολο	269.8	32.1
	301,9	

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η οικονομική στήριξη που δόθηκε στην Ελλάδα αντιστοιχεί περίπου στο 134% του ΑΕΠ της. Στα πλαίσια των προγραμμάτων στήριξης της ελληνικής οικονομίας, πραγματοποιήθηκε διπλή αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, με αποτέλεσμα την ακύρωση ομολόγων αξίας περίπου 127 δις. € (106+21) σε σύνολο 319 δις. €, δηλαδή το συνολικό κούρεμα αντιπροσώπευε περίπου το 40% της συνολικής αξίας των ελληνικών ομολόγων που ήταν σε κυκλοφορία όταν ξέσπασε η κρίση. Πρόκειται για το μεγαλύτερο κούρεμα κρατικού χρέους που έλαβε χώρα στην ιστορία⁴⁸. Να τονιστεί ότι στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, συμμετείχαν οι ελληνικές τράπεζες με την ανταλλαγή ομολόγων συνολικής αξίας 48,6 δις €, καταγράφοντας ζημίες 37,7 δις. €, ένα ποσοστό της τάξεως του 78%⁴⁹, καθώς και φορείς του ευρύτερου δημοσίου, με ζημίες περίπου 12 δις. €.

Στον Πίνακα 25, παρατίθενται αναλυτικά στοιχεία της συμμετοχής του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους.

Πίνακας 25. Συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους (εκατ. €)

Τράπεζα	ΟΕΔ (1)	Κρατικά Δάνεια (2)	Συνολική Έκθεση (3)=(1)+(2)	Απώλειες σε ΟΕΔ λόγω PSI (4)	Απώλειες λόγω PSI σε κρατικά δάνεια (5)	Συνολικές απώλειες λόγω PSI (6)=(4)+(5)	Λόγος	Λόγος
							συνολικών απωλειών λόγω PSI/ Core Tier 1 (Δεκ 2011) % (7)	συνολικών απωλειών λόγω PSI/ Σύνολο ενεργητικού (Δεκ 2011) (%) (8)
Εθνική	13.748	1.001	14.749	10.985	751	11.735	161,0	11,0
Eurobank	7.001	335	7.336	5.517	264	5.781	164,5	7,5
Alpha	3.898	2.145	6.043	3.087	1.699	4.786	105,7	8,1
Πειραιώς	7.063	280	7.343	5.686	225	5.911	226,0	12,0
Εμπορική	351	415	766	270	320	590	40,3	2,7
Αγροτική	5.164	608	5.772	3.873	456	4.329	1.144,2	17,1
Postbank	4.197	175	4.372	3.306	138	3.444	618,3	24,8
Millenium	185	0	185	137	0	137	29,0	2,2
Γενική	384	7	391	287	5	292	78,1	8,9
Αττικής	199	0	199	142	0	142	38,8	3,4

⁴⁸ Πηγή: (Xafa, 2014)

⁴⁹ Πηγή: (Bank of Greece, 2012)

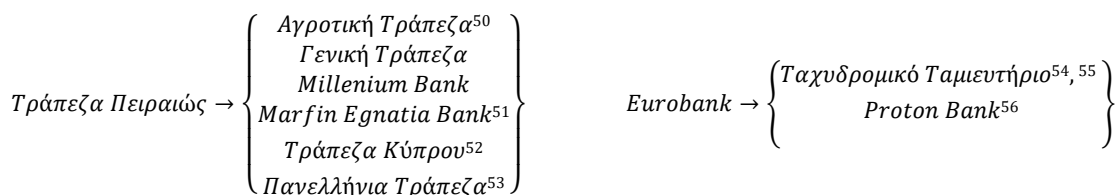
Probank	415	0	415	295	0	295	105,1	8,7
New Proton	934	0	934	216	0	216	378,8	12,6
FBB	70	0	70	49	0	49	33,8	3,1
Πανελλήνια	34	0	34	26	0	26	31,7	3,5
Σύνολο	43.643	4.966	48.609	33.876	3.857	37.733	170,6	10,1

Πηγή: (Bank of Greece, 2012)

Η έκθεση λοιπόν της Blackrock, τα stress tests και οι συνέπειες της συμμετοχής των ελληνικών τραπεζών στην αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, προκάλεσαν την ανάγκη νέων κεφαλαιακών ενισχύσεων. Κατόπιν σχεδιασμού της ΤτΕ, ακολούθησαν συγχωνεύσεις, εκκαθαρίσεις και μία ολική αναδιάταξη, με σκοπό την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος και την αξιοποίησή του ως μοχλό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Οι βασικοί πυλώνες του νέου τραπεζικού συστήματος είναι οι λεγόμενες «συστημικές» τέσσερις τράπεζες. Η ΕΤΕ, η Τράπεζα Πειραιώς, η Eurobank και η Alpha Bank αποτελούν τις τράπεζες οι οποίες απορρόφησαν μέσω συγχωνεύσεων όσες δεν κατέστη εφικτό να αντλήσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για την ανακεφαλαιοποίησή τους. Διατηρήθηκε επίσης η Τράπεζα Αττικής, δίχως όμως να συμπεριλαμβάνεται στις ανωτέρω λεγόμενες συστημικές. Στο Γράφημα 6, απεικονίζονται σχηματικά οι κυριότερες συγχωνεύσεις οι οποίες έλαβαν χώρα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Γράφημα 6: Σχηματική απεικόνιση κυριότερων συγχωνεύσεων ελληνικού τραπεζικού συστήματος

⁵⁰ Απόκτηση του υγιούς τμήματος.

⁵¹ Το 2006 είχε ήδη συγχωνευτεί με τη Λαϊκή Τράπεζα Κύπρου.

⁵² Τα υποκαταστήματα και τις δραστηριότητες στην Ελλάδα.

⁵³ Απόκτηση του υγιούς τμήματος.

⁵⁴ Το ΤΤ είχε ήδη εξαγοράσει από το 2010 την Aspis Bank – T Bank.

⁵⁵ Απόκτηση του υγιούς τμήματος.

⁵⁶ Απόκτηση του υγιούς τμήματος.

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών

Αξιοσημείωτες ήταν και οι γενικότερες αλλαγές οι οποίες επήλθαν στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Πέραν των συγχωνεύσεων, άλλα πιστωτικά ιδρύματα διέκοψαν την παροχή υπηρεσιών στην Ελλάδα, ενώ άλλα περιόρισαν στο ελάχιστο την παρουσία στη χώρα. Στον Γράφημα 7, απεικονίζονται τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα το 2019.

Γράφημα 7. Πιστωτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα το 2019

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών

Στον Πίνακα 26, διακρίνονται χαρακτηριστικά το πλήθος των καταστημάτων του δικτύου και το προσωπικό το οποίο απασχολούνταν σε αυτά. Αξιοσημείωτη είναι η συρρίκνωση του τραπεζικού δικτύου, σε σχέση με τα στοιχεία του 2009.

Πίνακας 26. Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού⁵⁸

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων				
	Αττική	Θεσ/νικη	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
ΣΥΝΟΛΟ	685	173	980	1.838	37.734
A. Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ	671	171	884	1.726	36.663
B. Τράπεζες Συνδεδεμένα Μέλη της ΕΕΤ	14	2	96	112	1.071
A1. Τράπεζες Μέλη της ΕΕΤ					
1. Τράπεζα Πειραιώς	177	53	297	527	10.734
2. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	140	34	215	389	8.774
3. Alpha Bank	159	34	189	382	6.969

⁵⁷ Απόκτηση του υγιούς τμήματος.

⁵⁸ Στοιχεία μέχρι 31/12/2019.

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων				Σύνολο προσωπικού
	Αττική	Θεσ/νική	Λοιπή Χώρα	Σύνολο	
4. Eurobank	154	42	154	350	8.556
5. Attica Bank	21	6	28	55	829
6. HSBC Bank	14	1	0	15	363
7. Citibank	0	0	0	0	96
8. Optima Bank	5	1	1	7	283
9. Praxia Bank	1	0	0	1	59
B1. Τράπεζες Συνδεδεμένα Μέλη της EET					
1. Bank of America Merrill Lynch	1	0	0	1	11
2. Deutsche Bank	1	0	0	1	10
3. Unicredit Bank	1	0	0	1	13
4. Ένωση Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδος	11	2	96	109	1.037

[Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Μεγάλη ήταν η μείωση των λειτουργικών δαπανών των ελληνικών τραπεζών, ως αποτέλεσμα της συνολικής αναδιάρθρωσης του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Στον Πίνακα 27, παρουσιάζονται τα λειτουργικά έξοδα των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών, όπως προέκυψαν από τις οικονομικές καταστάσεις έτους 2019.

Πίνακας 27. Λειτουργικά έξοδα των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών κατά το 2019 (ποσά σε € εκατ.)

	Σύνολο δαπανών
Εθνική Τράπεζα	770
EFG Eurobank-Ergasias	654
Alpha Bank	774
Τράπεζα Πειραιώς	842
Τράπεζα Αττικής	69
ΣΥΝΟΛΟ	3.109

Πηγή: [Ελληνική Ένωση Τραπεζών](#)

Κλείνοντας, ενδιαφέρον παρουσιάζει η αλλαγή η οποία επήλθε στη μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών. Το Ελληνικό Δημόσιο, μέσω του ΤΧΣ, κατέστη βασικός ή πολύ σημαντικός μέτοχος των ελληνικών τραπεζών. Στον Πίνακα 28, παρουσιάζεται η συμμετοχή του ΤΧΣ στη μετοχική σύνθεση των μεγαλύτερων ελληνικών τραπεζών.

Πίνακας 28. Συμμετοχή του ΤΧΣ στη μετοχική σύνθεση των ελληνικών τραπεζών

	Συμμετοχή του ΤΧΣ (σε %)
Εθνική Τράπεζα	40,3
EFG Eurobank-Ergasias	1,4
Alpha Bank	9
Τράπεζα Πειραιώς	27

Διεθνής δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών.

Η συρρίκνωση των διεθνών δραστηριοτήτων και της εν γένει παρουσίας των ελληνικών τραπεζών σε άλλες χώρες ήταν συνεχής καθ' όλη τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Σύμφωνα με τα προγράμματα αναδιάρθρωσης και σε εφαρμογή των αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τερματίστηκε η παρουσία ελληνικών τραπεζών σε χώρες όπως η Αλβανία, η Νότιος Αφρική κ.α. Στον Πίνακα 29, παρουσιάζονται τα βασικά μεγέθη της παρουσίας των ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό.

Πίνακας 29. Βασικά μεγέθη ελληνικών τραπεζικών ομίλων στο εξωτερικό (Δεκέμβριος 2018)

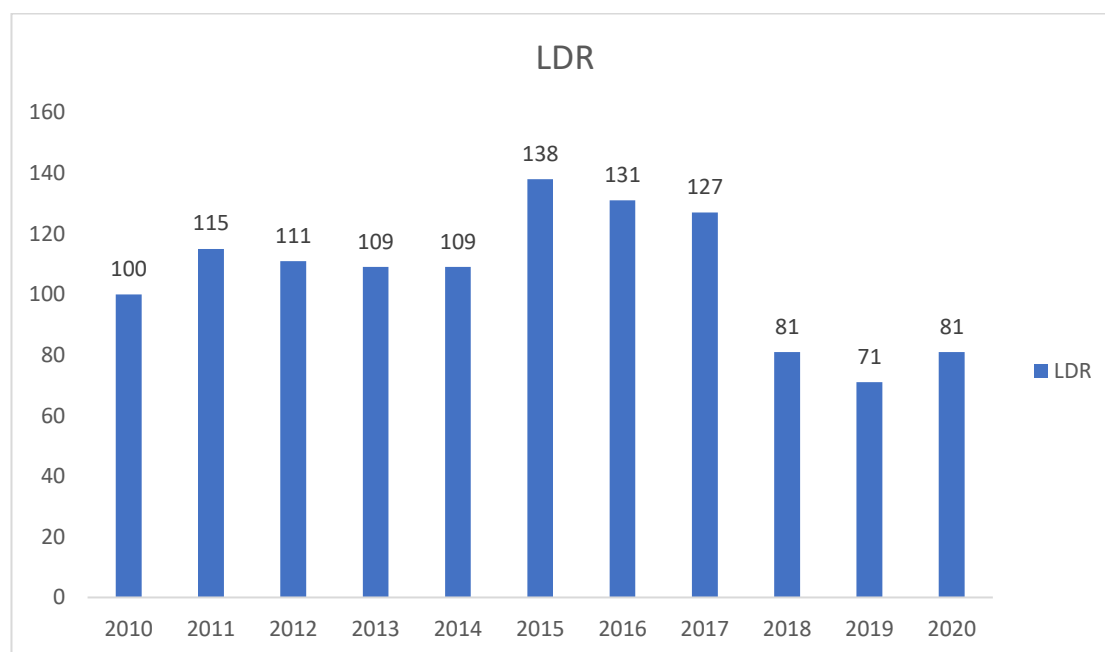
Χώρες Παρουσίας ελληνικών τραπεζικών ομίλων	Ενεργητικό	Δάνεια (πριν από προβλέψεις)	Δάνεια σε καθυστερή ση (άνω των 3 μηνών)	Ποσοστό δανείων σε καθυστερή ση	Καταθέσεις	Αριθμός υπηρεσιακ ών μονάδων	Αριθμός προσωπικ ού
Νοτιοανατολική Ευρώπη	24.273	16.892	4.035	24%	18.770	647	10.144
Αλβανία	1.248	554	101	18%	967	68	849
Βουλγαρία	5.734	3.820	382	10%	4.613	242	3.270
Κύπρος	9.179	6.501	2.906	45%	7.620	42	1.318
Ουκρανία	86	54	12	22%	56	18	387
Δημοκρατία της Βόρειας Μ.	1.499	1.143	111	10%	1.235	66	1.032
Ρουμανία	5.090	3.747	444	12%	3.417	130	2.052
Σερβία	1.436	1.072	79	7%	862	81	1.236
Χρηματοοικονομικά κέντρα	6.882	2.653	12	0%	2.479	5	237
Γερμανία	166	43	0.7	2%	128	1	12
Ην. Βασίλειο	4.394	2.146	11	1%	1.207	3	133
Λουξεμβούργο	2.322	464	0.7	0%	1.145	1	92
Λοιπές Χώρες	700	163	7	4%	295	17	266
ΣΥΝΟΛΟ	31.855	19.709	4.054	21%	21.545	669	10.647

Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος](#)

Βασικοί οικονομικοί δείκτες των ελληνικών τραπεζών.

Ένας από τους βασικότερους τραπεζικούς δείκτες οι οποίοι επηρεάστηκαν κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα, είναι ο δείκτης LDR (Loans to Deposit Ratio), ή αλλιώς ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις. Η μείωση των καταθέσεων, ως αποτέλεσμα της έλλειψης εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και του φόβου περί χρεωκοπίας της ελληνικής οικονομίας, οδήγησε στη μεγάλη αύξηση του δείκτη κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας. Στο Γράφημα 8, παρουσιάζεται η πορεία του δείκτη LDR των ελληνικών τραπεζών. Διακρίνεται χαρακτηριστικά η αύξηση και μετέπειτα μείωση του δείκτη, ως συνέπεια της απώλειας και της επαναφοράς της εμπιστοσύνης στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, η οποία εκφράστηκε με την απόσυρση και επαναφορά των καταθέσεων σε αυτό⁵⁹.

Γράφημα 8. Πορεία του δείκτη LDR των ελληνικών τραπεζών

Πηγή: [IMF via BSTDB](#)

Όσον αφορά το υπόλοιπο των καταθέσεων και συμφωνιών επαναγοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων, το συνολικό ποσό ανήλθε στα €159 δισ⁶⁰. Την ίδια

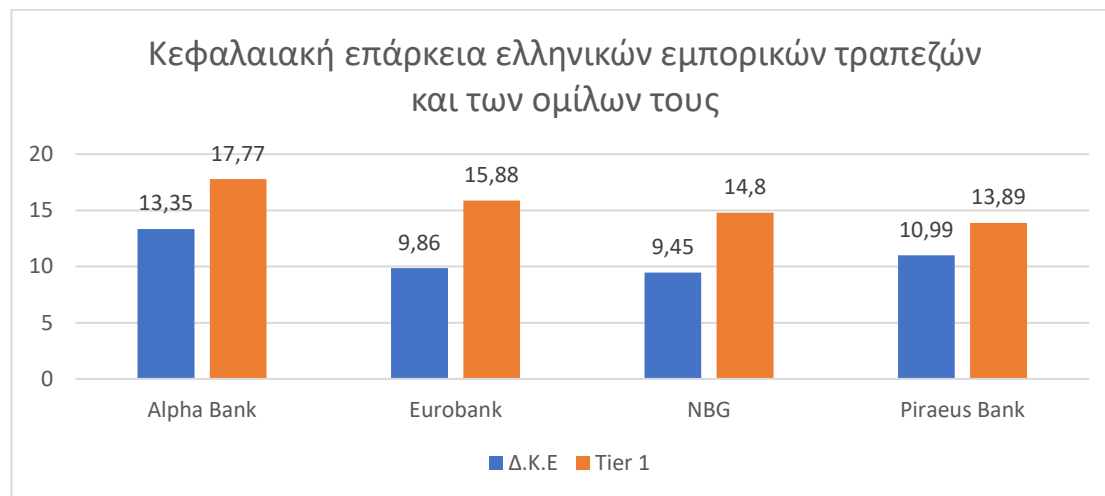
⁵⁹ Η ερμηνεία αυτού του γεγονότος δύναται μεν να στηριχτεί και στα δεδομένα των τότε πολιτικών εξελίξεων, εκφεύγει δε των σκοπών της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

⁶⁰ Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος](#)

χρονιά, το υπόλοιπο των χορηγήσεων προς επιχειρήσεις και νοικοκυριά ανήλθε στα €184 δισ.⁶¹. Τα ανωτέρω στοιχεία αφορούν το Δεκέμβριο του 2019.

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας του εγχώριου πιστωτικού συστήματος, κατά το 2019, διαμορφώθηκε στο 14,63% κατά μέσο όρο, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων (Core Tier 1), σε 14,8%. Στο Γράφημα 9, παρουσιάζονται στοιχεία κεφαλαιακής επάρκειας των συστημικών ελληνικών τραπεζών. Να σημειωθεί ότι παρόλη την αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, ο συνολικός δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των ελληνικών τραπεζών είναι ο χαμηλότερος στην Ευρωζώνη, που κατά μέσον όρο κινείται κοντά στο 20%. Ομοίως, το επίπεδο του 13,5% διαμορφώθηκε επίσης ο βασικός δείκτης κεφαλαιακής CET1, που αποτελεί επίσης τη χαμηλότερη επίδοση, καθώς στη συντριπτική τους πλειονότητα τα τραπεζικά συστήματα στην Ευρωζώνη διαθέτουν δείκτη μεταξύ 25% και 15%.

Γράφημα 9. Κεφαλαιακή επάρκεια ελληνικών συστημικών τραπεζών

Πηγή: [European Banking Authority](#)

Όσον αφορά την κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών, διαπιστώνεται η επαναφορά στην κερδοφορία κατά το 2019. στον Πίνακα 30, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα χρήσης των ελληνικών τραπεζών.

⁶¹ Πηγή: [Τράπεζα της Ελλάδος](#)

Πίνακας 30. Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών τραπεζών (εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος – Σεπτέμβριος 2018	Ιανουάριος – Σεπτέμβριος 2019	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	5.913	5.912	-0,0
Καθαρά έσοδα από τόκους	4.397	4.251	-3,3
- Έσοδα από τόκους	5.954	5.752	-3,4
- Έξοδα τόκων	1.557	1.501	-3,6
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	1.516	1.661	9,6
- Καθαρά έσοδα από προμήθειες	911	883	-3,1
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	564	639	13,2
- Λοιπά έσοδα	41	139	>100
Λειτουργικά έξοδα	3.162	3.008	-4,9
- Δαπάνες προσωπικού	1.713	1.557	-9,2
- Διοικητικά έξοδα	1.184	1.060	-10,5
- Αποσβέσεις	264	392	48,1
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα-έξοδα)	2.751	2.904	5,5
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	2.119	1.839	-13,2
Λοιπές ζημίες απομείωσης	144	288	>100
Μη επαναλαμβανόμενα κέρδη/ζημίες	-76	-185	>100
Κέρδη προ φόρων	413	591	43,0
Φόροι	200	97	-51,2
Κέρδη/ζημίες από διακοπτόμενες δραστηριότητες	214	494	>100
Κέρδη μετά από φόρους	-139	622	>100

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2019, Μάρτιος 2020

Ελληνικό τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πορεία του ΑΕΠ της χώρας και η συμβολή του εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος σε αυτό. Στον Πίνακα 31, παρουσιάζονται η συμμετοχή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο ΑΕΠ, κατά τα χρόνια της εφαρμογής των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής και μετασχηματισμού της δομικής του σύνθεσης. Παρατηρείται η διαρκώς μειούμενη συμβολή του στο ΑΕΠ, το οποίο και εκείνο διαρκώς μειώνεται.

Πίνακας 31. Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ (σε εκατ. €)

(σε τρέχουσες τιμές)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Συμμετοχή τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ	8.159	8.069	7.363	4.806	5.611	6.730	6.729	7.645	7.660	7.136	6.533
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	237.534	224.124	203.308	188.381	179.884	177.236	176.369	174.494	176.903	179.558	183.250
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	3,84	4,08	4,13	2,89	3,52	4,30	4,32	5,02	4,96	4,59	4,11

Πηγή: [Ελληνική Στατιστική Αρχή](#).

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπέστη πολλές και σημαντικές αλλαγές κατά την τελευταία δεκαετία. Μέσα από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων, γίνονται διακριτές οι αλλαγές αυτές και δίδεται η δυνατότητα συγκριτικής ανάλυσης στο Κεφάλαιο 3.

Το κυπριακό τραπεζικό σύστημα το 2019

Γενικά χαρακτηριστικά.

Σημαντικές ήταν οι αλλαγές οι οποίες επήλθαν στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, στα πλαίσια του μετασχηματισμού του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα γεγονότα τα οποία προκάλεσαν τις δομικές αλλαγές σε αυτό, καθώς και οι λόγοι οι οποίοι τις επέβαλλαν.

Η σειριακή ακολουθία των γεγονότων είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτική. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι κυριότεροι παράγοντες οι οποίοι επέδρασαν καταλυτικά στην αναδιαμόρφωση του κυπριακού τραπεζικού συστήματος είναι:

- Η απώλεια πρόσβασης στην αγορά ομολόγων τον Μάιο του 2011.
- Η έκρηξη στο Μαρί το καλοκαίρι του ιδίου έτους.
- Η έκθεση των κυπριακών τραπεζών στα ελληνικά ομόλογα και η απομείωση της αξίας τους στα πλαίσια της εφαρμογής του PSI.

- Η προσφυγή της Κυπριακής Δημοκρατίας στο μηχανισμό στήριξης λίγο αργότερα.
- Η εφαρμογή Μνημονίου Συνεργασίας με ΕΕ – ΔΝΤ τον Μάρτιο του 2013, η οποία οδήγησε σε κούρεμα των καταθέσεων κατά 6,7%, σε καταθέσεις κάτω των 100.000€ και κατά 9,9%, σε καταθέσεις άνω των 100.000€, ενώ ταυτόχρονα οδήγησε στο κλείσιμο της Λαϊκής Τράπεζας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιρροή των ανωτέρω γεγονότων στην πορεία βασικών μακροοικονομικών μεγεθών της κυπριακής οικονομίας. Στον Πίνακα 32, παρουσιάζεται η πορεία των μεγεθών αυτών κατά τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, με έτος αναφορά το 2011.

Πίνακας 32. Ποσοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, (ετήσια % μεταβολή)	0,4	-3,4	-6,6	-1,8	3,4	6,5	5,9	5,7	5,3
Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+)									
Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-5,7	-5,8	-5,6	-8,8	-0,9	0,3	1,9	-3,5	1,5
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	65,9	80,3	104,0	109,1	107,2	103,1	93,5	99,2	94,0
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (%)	-2,20	-3,98	-1,46	-4,14	-0,40	-4,10	-4,96	-3,82	-5,69
Πληθωρισμός (ΕΔΤΚ) (%)	3,0	2,39	-0,40	-1,36	-2,10	-1,43	0,53	1,44	-0,64
Ανεργία (%)	9,5	11,8	15,87	16,09	14,91	12,95	11,05	8,37	7,07

Πηγή: Eurostat, Υπουργείο Οικονομικών Κύπρου, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Στο Γράφημα 10, παρουσιάζεται ποσοτικά το δίκτυο Πιστωτικών Ιδρυμάτων που λειτουργούσαν στην Κύπρο στις 31/12/2019. Είναι εμφανής η μείωση των εν λειτουργία τραπεζικών ιδρυμάτων, σε σχέση με την εποχή πριν το μετασχηματισμό.

Γράφημα 10. Πιστωτικά Ιδρύματα στην Κύπρο το 2019

Πηγή: Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου

Στον Πίνακα 33, διακρίνονται χαρακτηριστικά το πλήθος των καταστημάτων του δικτύου πιστωτικών ιδρυμάτων στην Κύπρο και το προσωπικό το οποίο απασχολούνταν σε αυτά το 2019.

Πίνακας 33. Δίκτυο πιστωτικών ιδρυμάτων και σύνολο προσωπικού

	Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων	
	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
ΣΥΝΟΛΟ	275	
A. Κυπριακά Π.Ι⁶²	232	7.121
1. Τράπεζα Κύπρου Δημόσια Εταιρία Λτδ	86	3.311
2. Ελληνική Τράπεζα Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ	119	2.886
3. Ancoria Bank Limited	3	83
4. Astrobank Public Company Limited	16	540
5. Κυπριακή Τράπεζα Αναπτύξεως Δημόσια Εταιρεία Λίμιτεδ	μ.δ	μ.δ
6. Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης	μ.δ	μ.δ
7. RCB BANK LTD	8	301
B. Υποκαταστήματα άλλων Π.Ι	43	1.438
1. Alpha Bank Cyprus Ltd	22	683
2. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Κύπρου) Λτδ	9	233
3. Eurobank EFG Cyprus Ltd	8	411
4. Societe Generale Bank-Cyprus Limited	4	111
5. Banque SBA	μ.δ	μ.δ
6. Central Cooperative Bank PLC	μ.δ	μ.δ
7. EFG Bank (Luxembourg) S.A.	μ.δ	μ.δ
8. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε.	μ.δ	μ.δ
9. First Investment Bank Ltd	μ.δ	μ.δ
10. Arab Jordan Investment Bank SA	μ.δ	μ.δ
11. Bank of Beirut SAL	μ.δ	μ.δ
12. BankMed s.a.l	μ.δ	μ.δ
13. Bank BEMO SAL	μ.δ	μ.δ
14. BBAC SAL	μ.δ	μ.δ

⁶² Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#), [Κεντρική Τράπεζα Κύπρου](#). Στοιχεία με βάση διαθέσιμα στοιχεία.

Δίκτυο καταστημάτων / υποκαταστημάτων		
	Σύνολο	Σύνολο προσωπικού
ΣΥΝΟΛΟ	275	
15. BLOM Bank SAL	μ.δ	μ.δ
16. Byblos Bank SAL	μ.δ	μ.δ
17. Credit Libanais SAL	μ.δ	μ.δ
18. IBL Bank sal	μ.δ	μ.δ
20. Jordan Ahli Bank plc	μ.δ	μ.δ
21. Jordan Kuwait Bank PLC	μ.δ	μ.δ
22. LGB Bank S.A.L.	μ.δ	μ.δ

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου, Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου.

Διεθνής δραστηριότητα των κυπριακών τραπεζών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρουσία των κυπριακών τραπεζικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα και οι αλλαγές οι οποίες επήλθαν. Με την απορρόφηση των εν Ελλάδι δραστηριοτήτων των κυπριακών τραπεζών από την Τράπεζα Πειραιώς, εκμηδενίστηκε η παρουσία αυτών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Το γεγονός είναι εντυπωσιακό, αν αναλογιστεί κανείς την πρότερη δυναμική των κυπριακών τραπεζών και την έντονη παρουσία τους στον τραπεζικό τομέα της Ελλάδας.

Τα ανωτέρω ήταν προϊόν της συνολικής δημοσιονομικής πολιτικής η οποία ακολουθήθηκε, ως αποτέλεσμα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής το οποίο εφαρμόστηκε στην Κύπρο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η συμμετοχή των κυπριακών τραπεζών στο PSI και η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, επιβάρυναν τους ισολογισμούς των κυπριακών τραπεζών. Η απώλεια πρόσβασης στην αγορά ομολόγων αντιμετωπίστηκε προσωρινά με την υπογραφή δανειακής σύμβασης με την Ομοσπονδία της Ρωσίας. Τελικά, η προσφυγή της Κύπρου στον ESM, οδήγησε στην υπογραφή τριετούς προγράμματος ύψους 10€ δις. (περίπου το 60% του κυπριακού ΑΕΠ). Οι κυριότεροι στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Η ανακεφαλαιοποίηση και αναδιάρθρωση του κυπριακού τραπεζικού τομέα, συμπεριλαμβανομένων των συνεργατικών τραπεζών.
- Στην επίλυση του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων.
- Η σταδιακή άρση των περιορισμών στις κινήσεις κεφαλαίων.
- Στην εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην κυπριακή οικονομία γενικότερα.

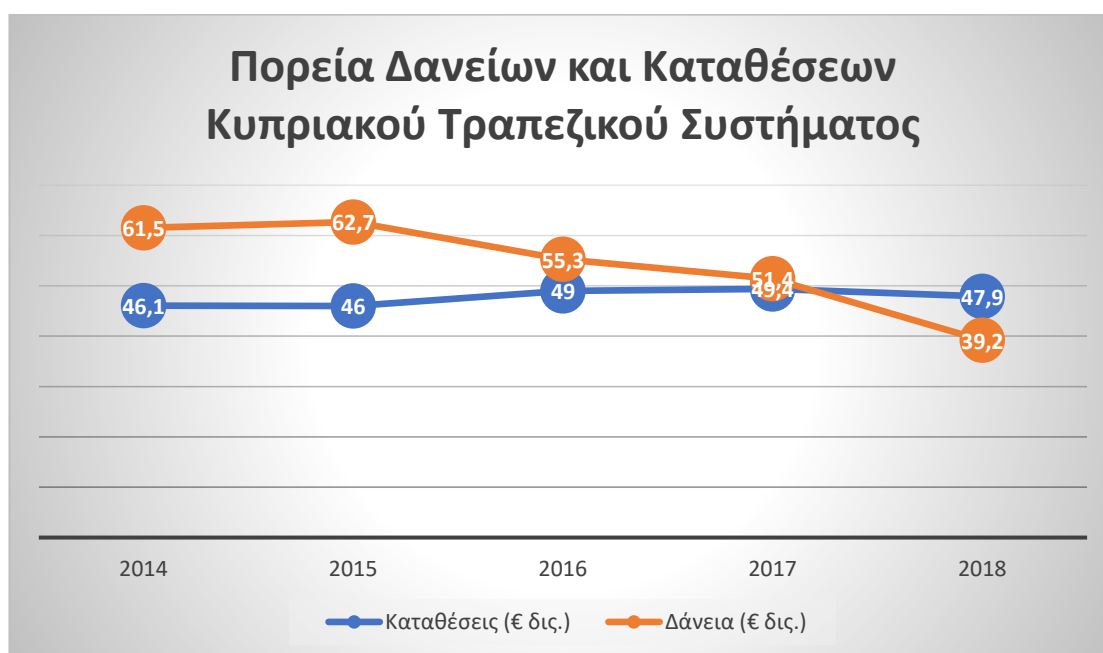
Υπό το ανωτέρω πρίσμα, το κυπριακό τραπεζικό σύστημα συρρικνώθηκε και έχασε μεγάλο μέρος της δυναμικής του.

Βασικοί οικονομικοί δείκτες των κυπριακών τραπεζών.

Όπως έχει αναφερθεί, οι αλλαγές και οι μετασχηματισμοί οι οποίοι επήλθαν στο κυπριακό τραπεζικό σύστημα, άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό τη δομή του. Μέσα από αυτές τις ανακατατάξεις, το τραπεζικό σύστημα αναδιαρθρώθηκε και εξυγιάνθηκε σε μεγάλο βαθμό. Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία της πορείας των καταθέσεων και των δανείων των κυπριακών τραπεζών. Διαπιστώνεται ότι μετά τη μεγάλη περίοδο των ανακατατάξεων, ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις μειώθηκε αισθητά, δείγμα της σταθεροποίησης και της ανοδικής πορείας του τραπεζικού συστήματος. Στο Διάγραμμα 1, παρουσιάζεται η πορεία των καταθέσεων και των δανείων των κυπριακών τραπεζών. Αντίστοιχα, μειώνεται ο λόγος χορηγήσεων προς καταθέσεις, με αποτέλεσμα το έτος 2018 να διαμορφώνεται στην τιμή του 81,8%.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να τονιστεί ότι οι κυπριακές τράπεζες παρουσιάζουν ικανοποιητική κεφαλαιακή επάρκεια, κατά τη διάρκεια των stress tests που διενεργήθηκαν από τον ΕΒΑ.

Διάγραμμα 1. Πορεία Δανείων και Καταθέσεων Κυπριακού Τραπεζικού Συστήματος

Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#).

Κυπριακό τραπεζικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα.

Σημαντική κρίνεται η συμβολή του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Στον Πίνακα 34, παρουσιάζονται τα στοιχεία της συνεισφοράς του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ στην Κύπρο.

Πίνακας 34. Συμμετοχή χρηματοπιστωτικών οργανισμών στο ΑΕΠ (σε εκατ. €)

(σε τρέχουσες τιμές)	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Συμμετοχή τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ	19.440,8	17.995,0	17.430,2	17.884,0	18.929,3	20.245,3	21.612,6	23.009,9
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία	1.831,6	1.903,8	1.874,4	1.995,6	1.872,3	1.788,3	1.558,0	1.523,8
Ποσοστό συμμετοχής τραπεζικού τομέα στο ΑΕΠ (%)	10,6	11,9	12,3	12,7	11,3	10,1	8,3	7,6

Πηγή: [Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου](#)

Ομοίως με την παράθεση των στοιχείων για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, στον Πίνακα 35, παρουσιάζονται στοιχεία του λόγου συνολικών πιστώσεων προς το ΑΕΠ της Κύπρου.

Πίνακας 35. Λόγος συνολικών πιστώσεων προς το ΑΕΠ (σε € δις.)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ	19.440,8	17.995,0	17.430,2	17.884,0	18.929,3	20.245,3	21.612,6	23.009,9
Συνολικές Πιστώσεις	72.468	63.217	61.593	62.780	55.182	51.400	39.200	33.600
Λόγος	3,727	3,508	3,534	3,510	2,915	2,539	1,814	1,460

Πηγή: [Σύνδεσμος Τραπεζών Κύπρου](#)

Τα ανωτέρω στατιστικά στοιχεία απεικονίζουν την εικόνα του κυπριακού τραπεζικού συστήματος πριν την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης στη χώρα. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η κρίση στην Κύπρο προήλθε από τα προβλήματα του

χρηματοπιστωτικού της συστήματος. Συνδέεται όμως άμεσα με την κρίση χρέους στην Ελλάδα, λόγω της μεγάλης έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 3: Συμπεράσματα

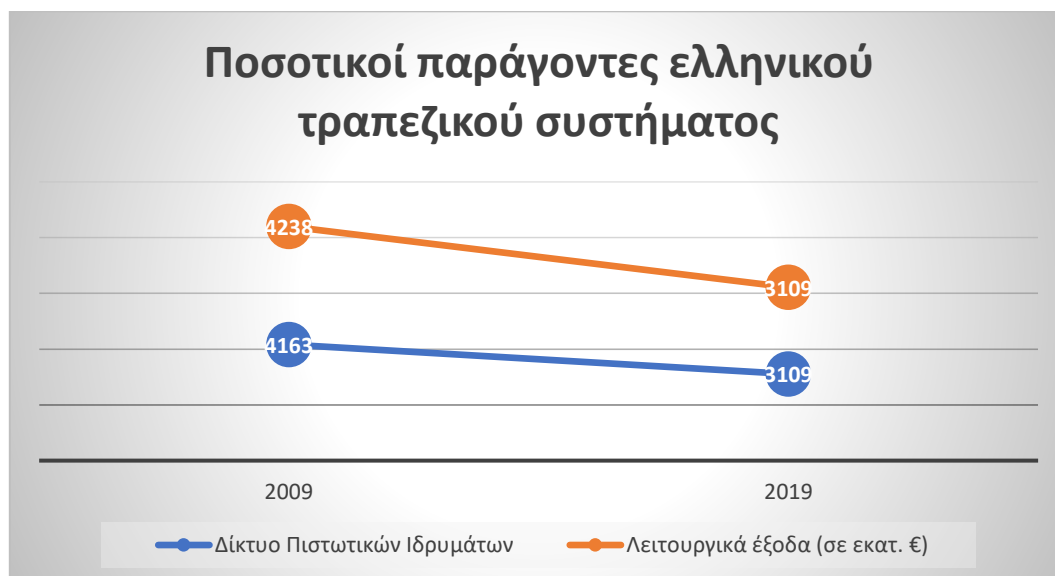
Έχοντας ολοκληρώσει την έρευνα για το ελληνικό και το κυπριακό τραπεζικό σύστημα, απαιτείται η επεξεργασία των πρωτογενών δεδομένων, με σκοπό την ερμηνεία αυτών και την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Στο παρόν Κεφάλαιο, θα αναλυθούν τα ευρήματα του προηγούμενου και θα επιχειρηθεί η σύγκριση των δύο τραπεζικών συστημάτων, με έμφαση στις αλλαγές οι οποίες επήλθαν. Να σημειωθεί ότι οι αιτίες των αλλαγών έχουν ήδη παρατεθεί και σκοπός του παρόντος Κεφαλαίου είναι η συνοπτική παράθεση των κυριότερων από αυτών.

Ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Γενική συγκριτική ανάλυση.

Οι αλλαγές στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα ήταν ιστορικές. Όπως αποδείχθηκε από την παράθεση των στατιστικών στοιχείων, η συρρίκνωση του αφορά όλους τους επιμέρους τομείς δραστηριότητας των ελληνικών τραπεζών, τόσο στα ποσοτικά όσο και στα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Οι σημαντικότερες αυτές αλλαγές συνοψίζονται στο Διάγραμμα 2, όπου παρατίθενται οι καμπύλες παράστασης ποσοτικών παραγόντων όπως το πλήθος των καταστημάτων και των λειτουργικών εξόδων. Αξιοσημείωτη είναι και η μείωση του προσωπικού το οποίο απασχολείται σε αυτές κατά περίπου 50% (66.969 το 2009, 37.734 το 2019). Οι αιτίες των αλλαγών αυτών αναλύθηκαν ήδη διεξοδικά. Αξίζει όμως να τονιστεί το γεγονός ότι με τις συγχωνεύσεις οι οποίες έγιναν, ιστορικά τραπεζικά ιδρύματα τα οποία διαδραμάτισαν καθοριστικό και καίριο ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας έπαψαν να λειτουργούν, ενώ ουσιαστικά εκμηδενίστηκε η διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών.

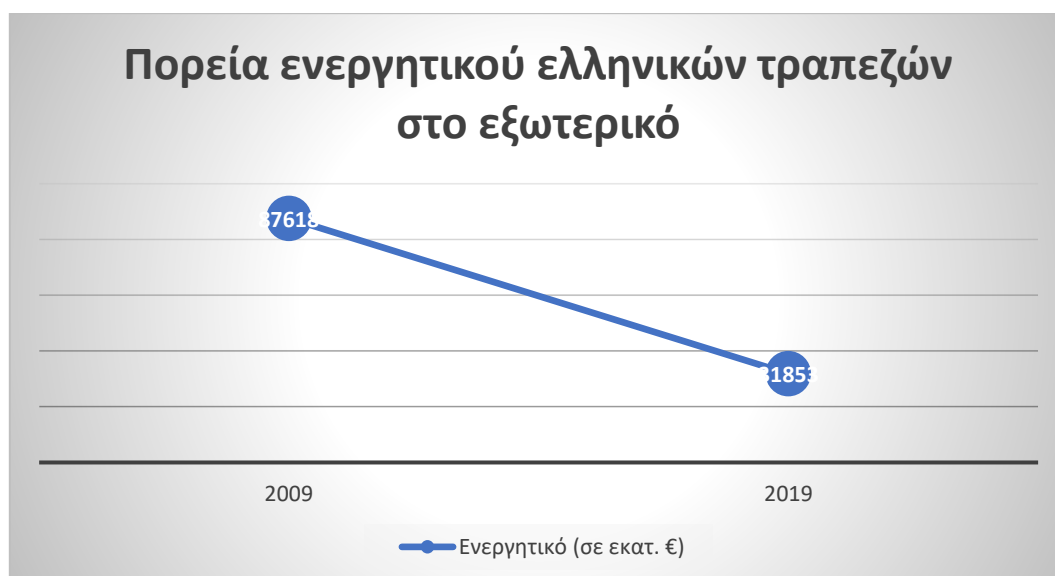
Διάγραμμα 2. Διαγραμματική απεικόνιση ποσοτικών παραγόντων ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Συγκριτική ανάλυση μεταβολών διεθνούς δραστηριότητας.

Όπως αποδείχθηκε, εμφανής είναι η συρρίκνωση της διεθνούς παρουσίας των ελληνικών τραπεζών. Η χαρακτηριστική πορεία του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3.

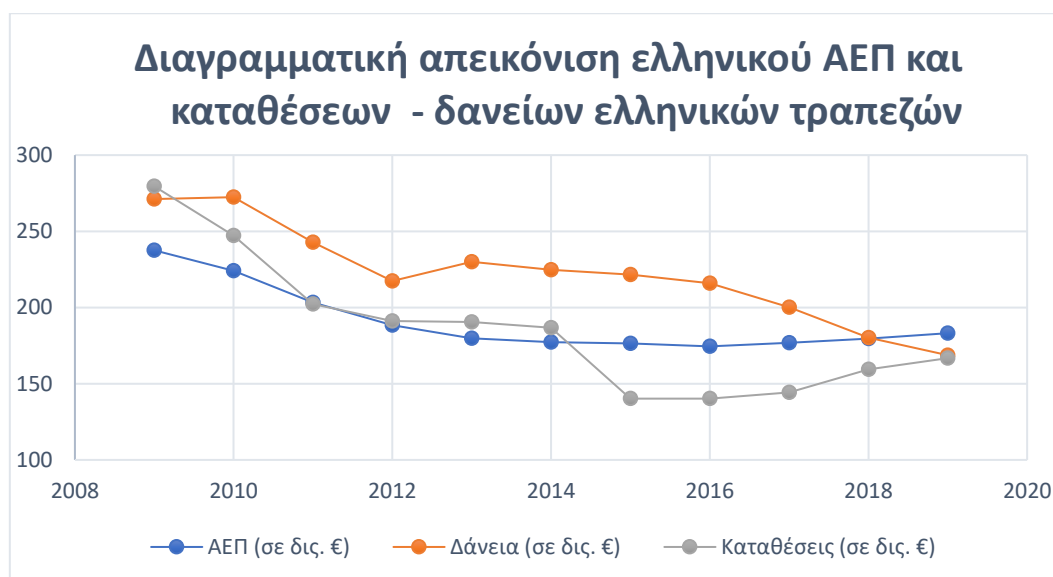
Διάγραμμα 3. Διαγραμματική απεικόνιση πορείας ενεργητικού ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό.

Συγκριτική ανάλυση μεταβολών βασικών οικονομικών δεικτών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αλλαγές στους επιμέρους οικονομικούς δείκτες οι οποίοι απεικονίζουν την πορεία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Εξαιρετικά χρήσιμο για την ερμηνεία των αλλαγών οι οποίες επήλθαν αποτελεί η σύμπτυξη στο Διάγραμμα 3 της πορείας του ελληνικού ΑΕΠ, των καταθέσεων και των δανείων στις ελληνικές τράπεζες. Στον Πίνακα 35, παρατίθενται οι απόλυτες τιμές των στοιχείων του διαγράμματος.

Διάγραμμα 4. Διαγραμματική απεικόνιση ελληνικού ΑΕΠ και καταθέσεων - δανείων ελληνικών τραπεζών.

Πίνακας 36. Δεδομένα Διαγράμματος 4 (σε € δις.).

	ΑΕΠ (σε δις. €)	Δάνεια (σε δις. €)	Καταθέσεις (σε δις. €)
2009	237,534	271,167	279,54
2010	224,124	272,404	247,19
2011	203,308	242,771	202,19
2012	188,381	217,473	191,2
2013	179,884	230,002	190,46
2014	177,236	224,763	186,63
2015	176,369	221,593	140,21
2016	174,494	215,984	140,21
2017	176,903	200,115	144,26
2018	179,558	180,18	159,47
2019	183,25	168,707	166,86

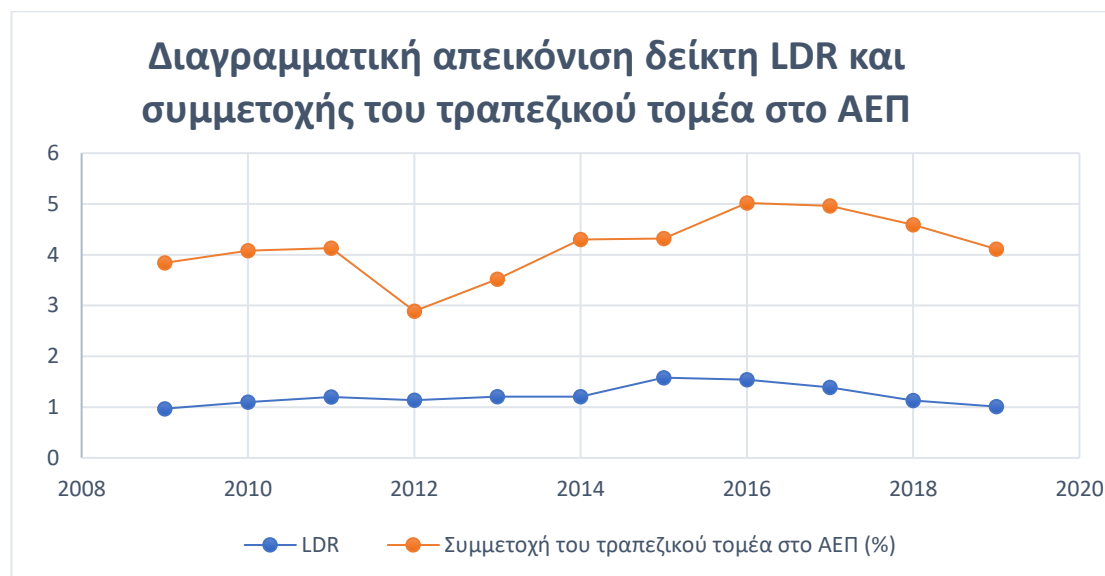
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Η ερμηνεία του ανωτέρω διαγράμματος κρίνεται ως εξαιρετικά σημαντική. Το διάγραμμα απεικονίζει την πορεία δύο πολύ σημαντικών δεδομένων για ένα τραπεζικό σύστημα (καταθέσεις, δάνεια), ενώ ταυτόχρονα απεικονίζει την πορεία του ελληνικού ΑΕΠ. Παρατηρείται λοιπόν ότι στην αρχή της χρηματοπιστωτικής αρχής, οι καταθέσεις στις ελληνικές τράπεζες ήταν σε υψηλότερο επίπεδο, τόσο από το ΑΕΠ όσο και από τα δάνεια τα οποία είχαν διαθέσει οι τράπεζες. Παρατηρείται λοιπόν ότι η μείωση ακολουθεί σχετικά την πορεία μείωσης του ΑΕΠ. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των δανείων τα οποία χορηγούνται. Τα στοιχεία αυτά είναι χαρακτηριστικά της πορείας που ακολούθησε η ελληνική οικονομία και ενισχύουν τα συμπεράσματα τα οποία εξήχθησαν στο Κεφάλαιο 2. Οι καταθέσεις δε μειώθηκαν λόγω προβλημάτων των ελληνικών τραπεζών. Μειώθηκαν λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας για την ελληνική οικονομία και το γενικευμένο φόβο περί χρεωκοπίας, λόγω του υψηλού δημοσίου χρέους και της αδυναμίας εξυπηρέτησής του από τις αγορές. Ενισχύεται επομένως το συμπέρασμα ότι τα προβλήματα των ελληνικών τραπεζών οφείλονται στην ελληνική κρίση χρέους και όχι σε ατέλειες του τραπεζικού συστήματος.

Συγκριτική ανάλυση μεταβολών στοιχείων οικονομικής δραστηριότητας.

Στο παρόν υποκεφάλαιο, επιχειρείται η ερμηνεία της πορείας του δείκτη LDR των ελληνικών τραπεζών, σε συνάρτηση με τη μεταβολή της ποσοστιαίας συμμετοχής του τραπεζικού τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ. Είναι γνωστό ότι ένα εύρωστο τραπεζικό σύστημα χρηματοδοτεί την οικονομική δραστηριότητα, η οποία παράγει πλούτο και αυξάνει το ΑΕΠ, μέσα από τη χορήγηση δανείων σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Ως εκ τούτου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κοινή διαγραμματική απεικόνιση των δύο δεικτών στο Διάγραμμα 5.

Διάγραμμα 5. Διαγραμματική απεικόνιση πορείας δείκτη LDR και συμμετοχής τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ

Παρατηρείται λοιπόν ότι ουσιαστικά τα δύο μεγέθη ακολουθούν κοινή πορεία, με εξαίρεση τα έτη 2012, 2015, κατά τα οποία οι πολιτικές εξελίξεις επηρέασαν σε τέτοιο βαθμό τα μεγέθη, ώστε μετέβαλλαν την αρχική τους τάση. Διαπιστώνεται λοιπόν η διαρκής αύξηση του LDR μέχρι το 2016, ως αποτέλεσμα της μείωσης των καταθέσεων κυρίως. Από το 2017 και έπειτα, ο δείκτης μειώνεται καθώς η εφαρμογή των προγραμμάτων αναδιάρθρωσης των ελληνικών τραπεζών επαναφέρανε την εμπιστοσύνη των καταθετών, μειώνοντας ταυτόχρονα το συνολικό δανεισμό και ιδίως τα λεγόμενα «κόκκινα δάνεια». Αντίστοιχη πορεία ακολουθεί το ποσοστό συμμετοχής του τραπεζικού συστήματος στο διαρκώς μειούμενο ΑΕΠ της χώρας. Αποδεικνύεται ότι η κρίση χρέους δεν επέτρεψε τη συμμετοχή των τραπεζών στην οικονομική ανάπτυξη, ενισχύοντας ουσιαστικά την αλυσίδα της ύφεσης την οποία προκάλεσαν τα δημοσιονομικά ελλείμματα.

Κυπριακό τραπεζικό σύστημα

Γενική συγκριτική ανάλυση.

Ακολουθώντας την ίδια τεχνική και μεθοδολογία, επιχειρείται η συγκριτική ανάλυση των επιμέρους στατιστικών στοιχείων των προηγούμενων Κεφαλαίων, με σκοπό την επιβεβαίωση των ήδη εξαχθέντων εκ της βιβλιογραφικής έρευνας

συμπερασμάτων. Χαρακτηριστική λοιπόν ήταν η μείωση των καταστημάτων και του απασχολούμενου προσωπικού στο τραπεζικό σύστημα της Κύπρου. Η μείωση αυτή απεικονίζεται διαγραμματικά στο Διάγραμμα 6.

Διάγραμμα 6. Διαγραμματική απεικόνιση ποσοτικών παραγόντων κυπριακού τραπεζικού συστήματος.

Η μείωση τόσο στον αριθμό των καταστημάτων όσο και στον αριθμό των εν λειτουργία καταστημάτων είναι χαρακτηριστική. Η σύνδεση της μείωσης αυτής με τη γενικότερη αναδιάρθρωση του κυπριακού τραπεζικού συστήματος είναι άμεση, καθώς μόνη η διακοπή λειτουργίας της Λαϊκής Τράπεζας επέφερε άμεση μείωση των ανωτέρω μεγεθών.

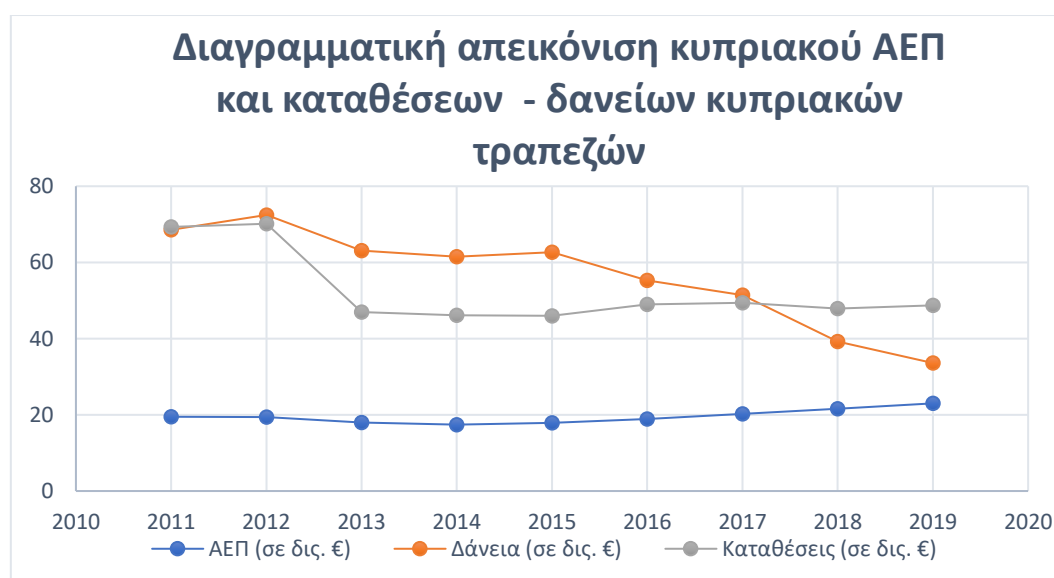
Συγκριτική ανάλυση μεταβολών διεθνούς δραστηριότητας.

Στο Κεφάλαιο 2, δόθηκε έμφαση στην εν Ελλάδα δραστηριότητα των κυπριακών τραπεζών. Αποδείχθηκε ότι η εν λόγω δραστηριότητα, σε εφαρμογή αποφάσεων των αρμοδίων οργάνων της ΕΕ, απορροφήθηκε πλήρως από ελληνικές τράπεζες, με συνέπεια την εξαφάνισή της. Το γεγονός αυτό άλλαξε ριζικά το διεθνή προσανατολισμό των κυπριακών τραπεζών και οδήγησε στη δημιουργία ενός τραπεζικού συστήματος προορισμένου αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση των εγχώριων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Συγκριτική ανάλυση μεταβολών βασικών οικονομικών δεικτών.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συγκριτική ανάλυση του κυπριακού ΑΕΠ και της πορείας αυτού, σε σύγκριση με τις αντίστοιχες πορείες των καταθέσεων και των δανείων στις κυπριακές τράπεζες. Στο Διάγραμμα 7, παρουσιάζεται η γραφική απεικόνιση της πορείας των τριών αυτών μεγεθών, ενώ στον Πίνακα 37 τα δεδομένα του ίδιου Διαγράμματος

Διάγραμμα 7. Διαγραμματική απεικόνιση κυπριακού ΑΕΠ και καταθέσεων - δανείων κυπριακών τραπεζών.

Πίνακας 37. Δεδομένα Διαγράμματος 7 (σε € δις.).

	ΑΕΠ (σε δις. €)	Δάνεια (σε δις. €)	Καταθέσεις (σε δις. €)
2011	19,4867	68,5740	69,3000
2012	19,4408	72,4670	70,1560
2013	17,9950	63,1270	47,0040
2014	17,4302	61,5000	46,1000
2015	17,8840	62,7000	46,0000
2016	18,9293	55,3000	49,0000
2017	20,2453	51,4000	49,4000
2018	21,6126	39,2000	47,9000
2019	23,0096	33,6000	48,7000

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου

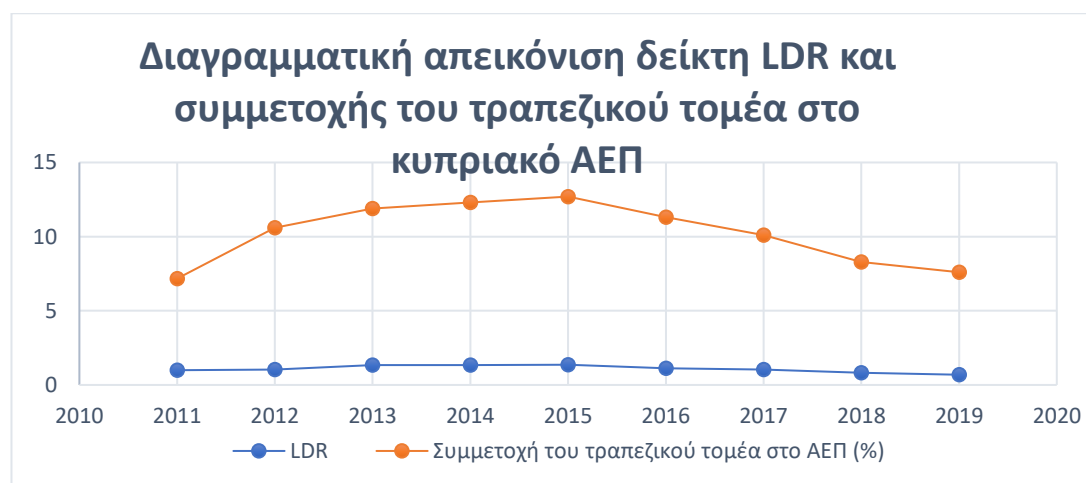
Η ερμηνεία του Διαγράμματος 7 παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον. Αποδεικνύεται ότι τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής και αναδιάρθρωσης

του κυπριακού τραπεζικού συστήματος επέτυχαν σε μεγάλο βαθμό το στόχο τους. Παρά τη μεγάλη φυγή αλλά και το κούρεμα των καταθέσεων το 2013, οι απώλειες στο κυπριακό ΑΕΠ ήταν μικρές, ενώ ταυτόχρονα μειώνονταν τα δάνεια και οι καταθέσεις σταδιακά αυξάνονταν. Η εικόνα είναι εκ διαμέτρου αντίθετη σε σχέση με τα αντίστοιχα μεγέθη και την πορεία αυτών στην Ελλάδα. Διαπιστώνεται ότι η αναδιάρθρωση του κυπριακού τραπεζικού συστήματος βοήθησε την αντιστροφή της πορείας της κυπριακής οικονομίας, συντελώντας στην επιστροφή στην ανάπτυξη. Αντίθετα στην Ελλάδα, τα προβλήματα της οικονομίας συνέχισαν να υπάρχουν, γεγονός το οποίο ενισχύει τα στοιχεία τα οποία απέδειξαν ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν ευθυνόταν για τη χρηματοπιστωτική κρίση.

Συγκριτική ανάλυση μεταβολών στοιχείων οικονομικής δραστηριότητας.

Κλείνοντας τη συγκριτική ανάλυση για το κυπριακό τραπεζικό σύστημα και ακολουθώντας την ίδια μεθοδολογία, παρατίθεται γραφικά η πορεία του δείκτη LDR σε σχέση με τη συμμετοχή του κυπριακού τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της χώρας. Παρατηρείται η μειούμενη συμβολή από το 2015 και μετά, η οποία συνοδεύεται με μείωση του LDR. Η ερμηνεία του γεγονότος αποδίδεται από τα διαρκώς μειούμενα δάνεια τα οποία χορηγούν οι κυπριακές τράπεζες, με σχεδόν σταθερές καταθέσεις, ενώ ταυτόχρονα η αύξηση του κυπριακού ΑΕΠ δε συνοδεύεται από ανάλογη της συμμετοχής των τραπεζικών εργασιών στη διαμόρφωσή του.

Διάγραμμα 8. Διαγραμματική απεικόνιση πορείας δείκτη LDR και συμμετοχής τραπεζικού συστήματος στη διαμόρφωση του κυπριακού ΑΕΠ

Κεφάλαιο 4: Επίλογος

Στόχοι της Διπλωματικής

Η μελέτη της πορείας των δύο τραπεζικών συστημάτων αποτελούσε μία προσωπική επιθυμία ετών. Ένα εύρωστο και υγιές τραπεζικό σύστημα λειτουργεί ως πυλώνας στήριξης και ανάπτυξης μίας εθνικής οικονομίας, γεγονός το οποίο του προσδίδει εθνική σημασία και λειτουργεί ως πολλαπλασιαστικός παράγοντας ισχύος μίας χώρας. Για τους ανωτέρω λόγους, προτάθηκε η εκπόνηση της παρούσας, με σκοπό ταυτόχρονα τη μελέτη των αιτιών οι οποίες προκάλεσαν τις δομικές αυτές αλλαγές. Η μελέτη περιορίστηκε στην ανάλυση των στατιστικών στοιχείων, σύμφωνα με το καθορισμένο αρχικό της πλαίσιο και δεν επεκτάθηκε σε τομείς πέραν αυτών, με σκοπό η ανάλυση να γίνει με καθαρά στατιστικούς και οικονομικούς όρους.

Επέκταση της έρευνας

Προσωπική επιδίωξη αποτελεί η επέκταση της παρούσας έρευνας, λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτικές αποφάσεις και κοινωνικές προεκτάσεις των αλλαγών, με σκοπό να σχηματιστεί μία πλήρης εικόνα των ιστορικών αυτών αλλαγών, ως μία μικρή συμβολή στη γενικότερη μελέτη του θέματος.

Βιβλιογραφία

- Bank of Greece. (2012). *Report on the Recapitalization and Restructuring of the Greek Banking Sector*. Athens: Bank of Greece.
- Blackrock Solutions. (2012). *Diagnostic Assessment of Greek Banks*. Blackrock.
- Xafa, M. (2014). *Sovereign debt crisis management: lessons from the 2012 greek debt restructuring*. Ontario, Canada: Centre of International Governance Innovation.
- Μαλλιάρη, Δ. (2010). *Δημοσιονομική Προσαρμογή και Οικονομική Ανάπτυξη 2010-2020*. Eurobank Research.
- Μητράκος, Θ. (2016, Φεβρουάριος 20). *Ομιλία του Υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Θεόδωρου Μητράκου, 6ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο Νομικής Τεκμηρίωσης Κοινωνικοοικονομικών Θεμάτων, ειδική διάλεξη "Η ελληνική οικονομία και το τραπεζικό σύστημα στην περίοδο της κρίσης"*. Ανάκτηση από Τοποθεσία Web της Bank of Greece: <https://www.bankofgreece.gr>
- Μουρμούρας, Ι. Α. (2015). *Η Διπλή Κρίση Χρέους - Τραπεζών* (Τόμ. Α'). Αθήνα: Εκδόσεις Γερμανός.
- Οικονόμου, Γ., Σαμπεθάι, Ι., & Συμιγιάννης, Γ. (2010). *Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες Ανισορροπιών και Προτάσεις Πολιτικής*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Οικονόμου, Γ., Σαμπεθάι, Ι., & Συμιγιάννης, Γ. (2010). *Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες Ανισορροπιών και Προτάσεις Πολιτικής*. Αθήνα: ΤΡάπεζα της Ελλάδος.
- Πισσαρίδης, Χ., Βαγιάνος, Δ., Βέττας, Ν., & Μεγίρη, Κ. (2020). *Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία*. ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ.
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2010). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2009*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2019). *Επισκόπηση του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Τσαβέας, Ν. Θ. (2002). Το ισοζύγιο πληρωμών και η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδος. Στο R. C. Bryant, Ν. Χ. Γκαργκάνας, & Γ. Σ. Ταβλάς, *Οικονομικές Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδας* (σσ. 393-434). Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- ΤτΕ. (Ιούλιος 2010). *Έκθεση για τη Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Χαρδούβελης, Γ. (2007). *Μακροοικονομική Διαχείριση και η Ανάγκη Διαθρωπικών Μεταρρυθμίσεων μετά την Είσοδο στη Νομισματική Ένωση*. Οικονομία & Αγορές, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών και Προβλέψεων. Αθήνα: Eurobank Research.

Χαρδούβελης, Γ. (2016). Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στα χρόνια της κρίσης. *Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης* (σσ. 89-112). Σούνιο: Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου.